

ZÁPADO ČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁ ŔSKÁ PRÁCE

**Deportace a etnické čistky v Sov ětském svazu v pr ěb ěhu
druhé sv ětové války ě deportace Krymských Tatar
Tomáš Stehlík**

Západo česká univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra antropologie
Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Deportace a etnické čistky v Sovětském svazu v průběhu
druhé světové války
Deportace Krymských Tatarů**
Tomáš Stehlík

Vedoucí práce:

PhDr. Frantizek Bahenský
Katedra antropologie
Fakulta filozofická Západo české univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlazuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literatury.

V Plzni, 2015

.....
vlastnoruční podpis

Chtěl bych poděkovat panu PhDr. Františkovi Bahenskému za jeho rady a pozitivní přístup při vedení mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	2
1 VYMEZENÍ POJM	5
1.1 POJEM ETNICKÁ IDENTITAÍ	6
1.2 POJEM ETNICITAÍ	6
1.3 POJEM DEPORTACEÍ	7
1.4 POJEM ETNICKÁ KASTKAÍ	8
2 HISTORICKÉ POZADÍ ETNICKY MOTIVOVANÝCH DEPORTACÍ.....	9
2.1 STAROV KASTEDOV K.....	9
2.2 NOVODOBÉ DJINY	9
3 KRYMŮTÍ TATA I	13
3.1 ETNICKÉ PODSKUPINY KRYMSKÝCH TATAR	13
3.2 NEJSTARŮÍ DJINY KRYMSKÝCH TATAR	15
3.3 NOVODOBÉ DJINY KRYMSKÝCH TATAR	16
3.4 KRYMŮTÍ TATA I POD NADVLÁDOU SOVĚTSKÉHO SVAZU PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKO.....	16
3.5 ZABRÁNÍ KRYMSKÉHO POLOOSTROVA ARMÁDAMI OSY.....	17
3.6 KRYMŮTÍ TATA I VE ZBRANI BĚHEM DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	19
3.7 VOJENSKÁ SLUŽBA UNĚMC	19
3.8 VOJENSKÁ SLUŽBA U SOVĚTSKÉHO SVAZU	20
4 DEPORTACE KRYMSKÝCH TATAR	21
4.1 PŘÍČINY DEPORTACE.....	21
4.2 PŘEBĚH DEPORTACE.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
4.3 OZNÁMENÍ DEPORTACE A PŘEBĚH VYSTĚHOVÁNÍ Z DOMOV	23
4.4 TRANSPORT NA VÝCHOD.....	25
4.5 DETATARIZACE KRYMSKÉHO POLOOSTROVA.....	28
4.6 DOKONČENÍ DEPORTACE A PŘIDELNÍ NOVÉHO STATUSU.....	29
4.7 ARABATSKÁ TRAGÉDIE	33
5 SITUACE NA DEPORTOVANÉM ÚZEMÍ PO SKONČENÍ VÁLKY	35
5.1 VZTAHY S MÍSTNÍM OBYVATELSTVEM	35
5.2 POČÁTEK ŽIVŮ PO STALINOVĚ.....	37
5.3 POKUSY O NÁVRAT NA KRYM.....	39
5.4 HNUTÍ K PŘETĚŽENÍ NA KRYMÍ	41
6 NÁVRAT NA KRYM	42
6.1 POČET NAVRÁCENÝCH KRYMSKÝCH TATAR	44
6.2 SOUVISLÝ POHLED KRYMSKÝCH TATARŮ NA DEPORTACI.....	45
ZÁVĚR.....	40
SEZNAM ZDROJ	42
<i>Seznam Literatury.....</i>	42
RESUMÉ.....	48

Úvod

V této bakalářské práci se věnuji tématu deportací a etnických čistek v období druhé světové války na území Sovětského svazu, konkrétně případu deportace etnika Krymských Tatarů. Cílem je podrobně znázornit tuto událost, zasadit ji do historického kontextu, analyzovat její příčiny a důvody, prokázat, jak došlo a vyvodit její důsledky na etnikum Krymských Tatarů.

Celkově bylo v Sovětském svazu během druhé světové války zasaženo nejméně dvacet etnických skupin i národů včetně Němců, Čechů, Korejců, Krymskými Tatary, Inguzů, Meschetskými Turky, Kalmyky, Karačajci, Kurdy, Khemziny, Balkary, Krymskými Bulhary, Krymskými Armény a dále byli násilně deportováni Lotyši, Litevci, Ukrajinci, Poláci a Finové¹. Ze všech etnik jsem v rámci útvár bakalářské práce zachytit nemohl.

Zpočátku jsem chtěl vybrat a komparovat tři různá etnika a příčiny jejich deportací, ale po bližším prozkoumání jsem zjistil, že v tomto rozsahu to budou z pohledu jednotlivých etnik stále velice stručné informace, které si po chvíli pátrání ka0dý m0e dohledat sám. Došlo mi tedy, že nejvýznamnějším přínosem bude zmapovat podrobně jediné etnikum a komplexně zmapovat okolnosti jeho deportace. Vybral jsem si etnikum Krymských Tatarů a jejich deportaci, která podle mého názoru indikuje, že mezi nacistickou Těží a Sovětským svazem nebyl velký rozdíl.

Jelikož je Krymský poloostrov v rámci terénního výzkumu mimo dosah mých současných možností a momentálně na něm (znovu) probíhá ruská vojenská intervence, tak jsem se rozhodl toto téma zpracovávat zejména analytickou a kompilační metodou.

¹ HUMAN RIGHTS WATCH: *"Punished peoples" of the Soviet Union: the continuing legacy of Stalin's deportations*. New York: Human Rights Watch, 1991. Str. 0 (Preface)

Podstatnou část informací budu čerpat z odborných publikací a vdeckých článků. Doplující informace a výpovědi budou čerpat z relevantních internetových zdrojů a z dostupných terénních výzkumů provedených mezi Krymskými Tatary.

Z autorů, kteří se vnují problematice etnických čistek a deportací, je nutné vyzdvihnout doktora Otto Pohla, který napsal publikace *The Stalinist Penal System* a *Ethnic Cleansing in the USSR, 1937-1949*. Dále napsal několik článků, rovněž na téma etnických deportací v Sovětském svazu. Dále bych chtěl vyzdvihnout ruského historika, Aleksandra Moiseyeviče Nekricha, který napsal na svou dobu progresivní dílo *June 22, 1941; Soviet Historians and the German Invasion* a dále zejména v kontextu tématu této práce důležité dílo *The Punished Peoples: The Deportation and Fate of Soviet Minorities at the End of the Second World War*.

Svou práci budu strukturovat do několika kapitol: V první kapitole se budu zabývat vymezením pojmů dležitých pro toto téma. Ve druhé kapitole stručně představím historii etnicky motivovaných deportací. Ve třetí kapitole představím skladbu a původ etnika Krymských Tatarů a jejich historii, od počátků jejich formování až po události během druhé světové války, jenž přecházely jejich deportaci. Ve čtvrté, hlavní kapitole budu popisovat samotnou deportaci, její příčiny, průběh a přidělení nového statusu na místě deportace. Dále budou ve čtvrté kapitole dobová svědectví a informace o málo známé Arabatské tragédii. V páté kapitole se dočtete o situaci na deportovaném území, vztahu Krymských Tatarů s místními obyvateli a o jejich snahách o navrácení na Krym. V šesté kapitole pak bude řeč o jejich návratu a jejich současném pohledu na deportaci.

Chtěl bych vytvořit práci, která bude v rozumné míře kombinovat na jedné straně faktické a statistické údaje, které nám nabízí odborná literatura a zprístupněné materiály sovětské tajné služby, a na druhé straně výpovědi pamětníků a různé detaily i zajímavosti, které pomohou tyto události dokreslit nejenom z pohledu procent a čísel, ale i z pohledu osud jednotlivých lidí.

Myslím, že toto téma je i po mnoha letech velice aktuální a že zrovna v době dnešních událostí si zaslouží zvýšenou pozornost a spíše než novou v deckou teorii bych v něm chtěl nezaobalenou formou prezentovat lidský příběh, který se skutečně stal a který nesmíme dovolit, aby se znovu opakoval.

U samotných příběhů deportací se budu snažit hlavně o důjovou srozumitelnost situace a její dopady, protože to je v tomhle případě to nejdůležitější.

1 VYMEZENÍ POJMŮ

S pomocí ováním skupin lidí, kdy zpravidla silnější skupina nechce na území, které jí patří, nebo si nájde nárok slabší skupinu a vyžene ji pryč, nebo ji v rámci svého území přemístí na jiné místo, se setkáme od nepaměti. Slabší skupina se cítí pozkozena, i přesto, že své tradiční území před desítkami i stovkami let mohla zabrat stejným způsobem. Od úsvitu lidské historie jde o typickou proceduru uplatnění zákon silnějšího, které, jak se ukazuje, platí i v dnešní době. Než jaké území se někomu zalíbí, tak přijde a vezme si ho. Než komu se nelíbí určití lidé? Tak přijde a vyžene je, popřípadě zabije. Není novinkou, že tyto dva faktory se často prolínají. Stačí pouze disponovat silou a mít vhodnou záminku.

Tato práce se bude vztahovat obdobným způsobem, avšak pouze takovým, kdy je slabší/pozkozená skupina definována pomocí sluzností ke konkrétní etnické identitě. Tento způsob je pak nazýván etnickou čistkou i etnicky motivovanou deportací. Pro možnost přesného se orientování v pozdějším textu je zapotřebí tyto výrazy přesně definovat.

1.1 POJEM ETNICKÁ IDENTITA

Etnická identita je abstraktní, společenský smysl v rámci různých kultur, vyzdvihuje představu o společných příbuzenských vzorcích, fyzické podobnosti členů, kmenových a náboženských charakteristikách, jazyku a dialektech a v neposlední řadě představu o společné historii. Když jedinec vnímá sám sebe jako člena nějakého etnika, tak se k jeho členům chová sounáležitě a přitahuje je, i přesto, že je třeba nezná a nepojí je navzájem jakékoliv příbuzenské pouto.

Etnikum je stejně jako náboženství odpovídá na odvolkou potřebu člověka nikam zapadat a nikde se cítit mezi svými. Nutno podotknout, že etnikem se určitá skupina stává až na základě dvojí percepce.

Tedy až potom, co člen etnika identifikuje sama sebe jako součást etnika (self perception), identifikuje se s jeho etnicitou, akceptuje ji a je takto vnímán členy jiných skupin (other perception). Princip "my" a "oni" tedy považujeme za určující pro definici etnika, tudíž je zřejmé, že etnikum nemůže existovat samo o sobě, ale vždy jen v kontrastu s jiným etnikem².

1.2 POJEM ETNICITA

Etnicita je potom určitá charakteristická vlastnost konkrétního etnika (a daná i vykonstruovaná), která vytváří jeho totočnost/odlišnost vůči ostatním etnikům. Prvek etnicity tak podléhá řadě stereotypních představ nejenom zevnitř skupiny, ale samozřejmě také zvenku³. Člověk vychází ze svých zkušeností, ale v případě, že nemá s daným etnikem žádné zkušenosti, tak často svou zkušenost s jedincem přenáší na celek, což vede k jednoduchému zkatulkování celého etnika a následné výměně v něm.

² HUTCHINSON, J., SMITH, A. D.: *Ethnicity*, New York: Oxford University Press, 1996.

³ BRASS, P. R.: *Ethnic Groups and Ethnic Identity Formation*, in: HUTCHINSON, J., SMITH, A. D.: *Ethnicity*, New York: Oxford University Press, 1996.

1.3 POJEM DEPORTACEÍ

Deportace je obecně vnímána jako nucené vysídlení nebo přesídlení jedné či více osob na základě politických, náboženských, etnických či jiných příčin. Mohli bychom tento pojem také chápat jako nucenou migraci. Ruský historik a geograf, Pavel Poljan, zde jezt rozlišuje mezi tím, zda je migrace vyžadována státní autoritou přímo či nepřímo. Pokud je vyžadována nepřímo, tak se jedná se o dobrovolně vyžadovanou migraci.

Dobrovolně vyžadovaná migrace znamená cílený administrativní nátlak k provedení přesídluných sankcí vůči obyvatelům, kteří žijí na určitém území. Tento typ migrace, vzhledem k zdánlivě postrádání prvku vynucenosti či násilnosti. Obyvatelé musí sami jevit ochotu administrativnímu nátlaku státních orgánů se podídat a přesídluné území opustit⁴.

Naopak pokud státní autorita vyžadá migraci přímo, tak se jedná o násilnou migraci či deportaci, která je jednou z forem politických represí. Deportace je přímo vyžadována a provedena státní institucí a zpravidla se provádí vůči určité skupině obyvatel. Může se týkat představitelů určité sociální skupiny, přesídluníků určitého etnika či náboženského vyznání. Pokud je represemi postižena celá skupina bez ohledu na věkovou či genderovou přesídlunost jejích členů, tak se jedná se o deportaci totální neboli etnickou čistku.⁵

⁴ POLJAN, P.: *NE PO SVOJEJ VOLEĚ Istorija i geografija prinudite nych migracij v SSSR*. Moskva: OGI-Memorial, 2001. str. 11.

⁵ Tamtéž str. 12.

1.4 POJEM ETNICKÁ ISTKA

Etnická istka je extrémní formou deportace. Poprvé byl tento termín použit Srby v roce 1994 v souvislosti s válkou v Jugoslávii. V rámci akademického diskurzu jde tedy o pojem poměrně nový, avšak jeho skutková podstata je zde již od nepamatelných dob. Konkrétně na území Ruska se s etnickými istkami můžeme setkat již dávno před Stalinem a jeho komunistickým režimem.

Andrew Bell-Fialkoff definuje etnickou istku ve své stejnojmenné publikaci takto: *s istka mezi obyvatelstvem je naplánované, záměrné odstranění nechtěného obyvatelstva z jistých území, a to obyvatelstva, které se liší jedním či více charakteristickými rysy, jako je etnický původ, náboženství, rasa, tída nebo sexuální preference. Aby mohlo být odstranění kvalifikováno jako istka, musí být tyto charakteristické rysy jeho původem.*⁶

U etnických istek se nevidí, při odstranění nechtěné skupiny obyvatel, jako primární cíl úmyslné fyzické likvidování těchto lidí, jako je tomu u genocidy.

⁶ BELL-FIALKOFF, A.: *Etnické istky*. Praha: Práh, 2003, str. 14.

2 HISTORICKÉ POZADÍ ETNICKY MOTIVOVANÝCH DEPORTACÍ

Od dávné historie po současnost je, například, na etnikum žid nahlíženo s negativní konotací a konkrétně toto etnikum zažilo v minulosti velké množství etnických útek a deportací. Popíšeme-li si historicky nejznámější případy tohoto i jiných etnik.

2.1 STAROVĚKÁ DEPORTACE

V roce 722 př. n. l. dobyli Asyriáni Izraelské město Šomron a deportovali jeho obyvatele mimo jejich původní území, kde asimilovali s jinými kmeny a kde ztratili židovskou etnickou identitu. Po dobytí Jeruzaléma Babyloňany, v roce 587 př. n. l., byli židé vypovězeni z judského království do Babylonie. Za dva roky však dobyli Babyloňané Peršané a dovolili židům vrátit se. V průběhu středověku pak byli židé vyhnáni ze spousty evropských států, v roce 1290 z Anglie, v roce 1306 a 1394 z Francie, v roce 1492 ze Španělska a v roce 1496 z Portugalska. V roce 1609 vyhnal král Filip III ze Španělska na tisíc tisíc Morisků⁷.

2.2 NOVODOBÉ DEPORTACE

Během rusko-turecké války, mezi lety 1806-1812, přesídlili Rusové z jihovýchodní Besarábie do Krymu veškeré muslimské obyvatelstvo, které bylo kulturně úzce spřízněno s Tureckem. Během třicátých let devatenáctého století přesídlila americká armáda několik indiánských národů (původních Američanů) do rezervací, daleko od jejich původních domovů. Například osmnáct tisíc původních kmenů Cherokee muselo během zimy urazit z Georgie do Oklahomy víc jak osm set mil, z čehož tisíce tuto cestu nepřežili. Tato cesta je nazývána jako „Trial of tears“ neboli Stezka slz⁸.

⁷ POHL, O.: *Ethnic Cleansing in the USSR. 1937-1949*. Westport: Greenwood Press, 1999. str. 1
⁸ tamtéž

Dalším pojmem v historii p vodních Ameri an je sThe long walk%který se týká osmi tisíc Navah , kte í v roce 1864 museli ze své domoviny urazit t i sta mil, b hem nich0 byly také zaznamenány velké ztráty na Oivotech.

V letech 1891 a 1892 prob hlo v Rusku vysídlení žid z Moskvy a Rostova na Donu, vysídlení sm ovali do pohrani ních oblastí Ruska, avzak valná ást se p est hovala do N mecka i Spojených stát ⁹.

S dalšími represemi se na území Ruska setkáváme t sn p ed po átkem první sv tové války. P es t i sta tisíc poddaných N mecka a Rakousko-Uherska bylo p emíst no ze západních oblastí Ruského impéria (Moskva, Petrohrad, Od sa, Voly , Polsko, Litva ad.) do Vjatské, Vologodské a Orenburské gubernie a na konci války dokonce a0 do ruských oblastí za Uralem. Dále bylo p ed válkou vyhnáno zhruba deset tisíc poddaných Turecka, a to zejména Krymztí Tata i¹⁰.

B hem války pak bylo z okrajových ástí Ruska p emíst no do vnitrozemí na t i sta tisíc žid a nehled na jejich masové vyst hování byli mu0i stále povoláváni do vojenské slu0by. Se skon ením války a nov p íchozím Sov tským svazem se deportace za ali jezt více systematizovat. Sov tztí vojenztí statisté pe liv sledovali nespolehlivá etnika%o a preventivními manévry se sna0ili zbavit jejich domn lých hrozeb. Roku 1935 bylo z Volyn p est hováno na Sibi 8 300 n meckých rodin.¹¹

O rok pozd ji bylo ze západních oblastí Sov tského svazu p esídleno 64 000 N mc a Polák do Karagandské oblasti v Kazazské SSR. V roce 1937 pak bylo ve snaze zajistit východní hranice a zamezit z tohoto sm ru expanzi, rovn 0 do Kazachstánu a centrální Asie nucen p esídleno a0

⁹ POLJAN, P.: *NE PO SVOJEJ VOLEõ Istorija i geografija prinudite nych migracij v SSSR*. Moskva: OGI-Memorial, 2001. str. 25 . 26.

¹⁰ Tamté0 str. 28 - 29.

¹¹ TKA ENKO, A. A.: *Istorija deportacii narodov Rossii*. (V plném zn ní publikováno In: Rossijskij demografi eskij flurnalš Weeklyõ No 1, str. 58-65. 2002. In: WWW: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120109968>> (2015)

z dálného východu na 180 000 Korejců. V rámci sovětských deportací jde prakticky o jediné etnikum, jenž bylo přemístěno směrem na západ.¹²

Dále bylo během let 1937 a 1938 přemístěno do Kazachské SSR několik tisíc rodin íránského, tureckého, arménského a kurdského etnika. Po podepsání paktu Ribbentrop-Molotov se v srpnu 1939 dostala pod sféru sovětského vlivu celá země východní Evropy, a tak podle sovětské logiky bylo nutné zajistit západní hranice státu.

Z území východního Polska a pobaltských států byly vysídleny stovky tisíc Poláků, Litevců, Lotyšů a Estonců. Tvrdý postup Sovětů údajně také sehrála hojná přisluznost tohoto národa ke katolickému vyznání. Koncem srpna, pouhých několik dní před začátkem druhé světové války, byly dále do vnitra Sovětského svazu deportovány desítky tisíc obyvatel Moldavska, západní Ukrajiny a Beloruska, protože mezi obyvateli těchto oblastí byly údajně velice rozšířeny protisovětské nálady¹³.

V rámci druhé světové války pak přizlo v Sovětském svazu něco zcela nového. Kompletní deportace sedmi národů majících svou vlastní autonomii - Cheňci, Inguzi, Balkaři, Karačajci, Maschetinci, Gruzínci, Turci a Krymští Tataři. Právě poslední jmenovanou zde podrobně rozeberu.

Nacistická teorie je zodpovědná za genocidu zesti milionů přisluzníků židovského etnika, dvou milionů Polského etnika, jednoho milionu Romského etnika a několika tisíců přisluzníků dalších etnik. Dále jsou známy plány na rozsáhlé deportace Slovanských etnik z Evropy na východ, které by se pravděpodobně velmi podobaly těm Sovětským.

¹² Tamtéž

¹³ BRUL, V.: Deportirovannyje narody v Sibiri (1935-1955 gg.). Sravnite nyj analiz. <http://memo.ru/history/nem/chapter20.htm> (cit. listopad 2012). In: WWW: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120109968>> (2015)

Během druhé světové války byly etnické deportace zaznamenány například i ve Spojených státech amerických. Poté, co se v únoru 1942 zapojili do války, bylo vydáno usnesení o vysídlení obyvatel japonské národnosti ze západu země do zvláště uzavřených táborů v centrální části Spojených států. Jednalo se zhruba o 120 000 obyvatel, z čehož nadpoloviční většinu tvořili obyvatelé USA. Rovněž byli z americké armády propuzeni všichni vojáci japonského původu¹⁴.

¹⁴ HUMAN RIGHTS WATCH: *"Punished peoples" of the Soviet Union: the continuing legacy of Stalin's deportations*. New York: Human Rights Watch, 1991. Str. 5.

3 KRYMŮTÍ TATA I

Krymztí Tata i, na východ často nazývaní jako Krymztí Turci, jsou sunnitsí muslimové turkického pŕvodu, kte í mluví krymskou tatarztinou. Tu mŕeme také najít pod ozna ením krymztina i krymská ture tina. Tento jazyk spadá do turecké jazykové rodiny a byl oficiálním jazykem Krymu do 17. století. Krymskou tatarztinu nelze zamŕovat s tatarztinou, která má sice podobný pŕvod, ale jazyky jako takové si podobné nejsou. V rámci jazykové podobnosti je tento jazyk nejbliŕe ture tin .¹⁵

3.1 ETNICKÉ PODSKUPINY KRYMSKÝCH TATAR

Krymztí Tata i se pŕed deportací dále dŕlili do tŕí podskupin, které byly vázané na lokalitu jejich osídlení.

- 1) Stepní Tata i, neboli Nogajové¹⁶- ŕžili ve stepi severnŕ od linie Nikolajevka-Gvard jskoje-Feodosija. Hlavní ást v etnogenezi této skupiny tvo ŕili západní Kip akové (Polovci, Kumáni), východní Kip áci a Nogajci (od kterých je odvozen i jejich název). Tyto skupiny pochází z velké v tzi ze st ední Asie. Rasovŕ jsou Nogajové europoidní s mongoloidními prvky (~ 20%)%ŕ
- 2) Horztí Tata i, neboli Tatové - ŕžili do deportace v horách a v podhorských oblastech nebo vrchovinách, tedy na sever od pob eŕních Tatarŕ a na jih od stepních Tatarŕ. Na jejich etnogenezi se podílely témŕ všechny národy a kmeny, které kdy ŕili na Krymu. Taurové, Skythové, Sarmati a Alani, Ava i, Gótové, ekové,

¹⁵ CRIMEAN TATAR: Language of Ukraine. *Ethnologue Languages of the World*. [online] Dostupný z WWW: <http://archive.ethnologue.com/16/show_language.asp?code=crh> (cit. 24. 2. 2015)

¹⁶ Nesmíme zamŕovat s Nogajci, kte í tvo í jiné etnikum.

¹⁷ TŕEBINSKAJA-ŕENGER, N. V.: Krymskije tatary: antropologi eskij o erk. *Russkij antropologi eskij Őurnal*. Moskva: Russkij antropologi eskij Őurnal, 1928. str. 34. In: KRYMŕTÍ TATA I NA KRYMU. *Hospodá ská a kulturní studia (HKS)*. [online] Dostupný z WWW: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=krymsti_tatari_na_krymu> (cit. 29. 2. 2015).

erkesové, Bulha i, Chaza i, Pe en gové a západní Kip aci¹⁸. Zvlášt d le0itá je v procesu etnogeneze role ek a Kip ak . Od Kip ak zd dili Tatové jazyk a od ek a Gót materiální kulturu. P edevzím Gótové se podíleli na etnogenezi obyvatel západní horské oblasti Krymu (Bach isarajskij okres). Typy dom , které byly postaveny v horských vesnicích v regionu p ed deportací, pova0ují n kte í badatelé za gótské. Rasov jsou Tatové blízcí etnik m st ední a východní Evropy a áste n Kavkazan m. Tatský dialekt má prvky jak kyp acké, tak i oguzské jazykové podskupiny a je tedy p echodný mezi dialekty obyvatel ji0ního pob e0í a stepí. Tento dialekt se stal základem moderního literárního tatarského jazyka.%¹⁹

- 3) Pob e0ní Tata i, neboli Jalybojlové . sP ed deportací 0ili Jalybojlové na ji0ním pob e0í Krymu . v úzkém pásmu 2-6 km, táhnoucí se podél pob e0í od Balakalavy na západ a0 k Feodosii na východ . V etnogenezi této skupiny sehráli hlavní roli ekové, Gótové, maloasijtí Turci a erkesové. V 0ilách obyvatel východní ásti ji0ního pob e0í také koluje krev Itál (Janovan). Obyvatelé mnoha vesnic na ji0ním pob e0í a0 do deportace zachovávali prvky k es anských ob ad od svých eckých p edk . Rasov pat í v tzina Jalybojl k jihoevropské (st edozemní) rase (podobní Turk m, ek m, Itál m, atd.). Nicmén í v této skupin jsou n kte í zástupci se silnými rysy nordické rasy (sv tlá k 0e, blond vlasy, modré o i). Nap íklad obyvatelé vesnice Ku uk-Lambat (Kiparisnoje) a Arpat (Zelenogorje) pat ili práv k tomuto typu. Jalybojlové se v minulosti velmi z ídka ozna ovali jako Tata i. Jejich ná e í pat í k oguzské skupin turkických jazyk a je velmi blízké k ture tin . Slovní zásoba tohoto dialektu obsahuje mnoho eckých a

¹⁸ v evropských zdrojích vedeni jako Kumáni; v ruztin jako Polovci.

¹⁹ MARKOV, J. L.: *O erki Kryma - Simferopol': Tavrija*. Simferopol: AntikvA, 1902. str. 181. In: KRYMŔTÍ TATA I NA KRYMU. *Hospodá ská a kulturní studia (HKS)*. [online] Dostupný z WWW: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=krymsti_tatari_na_krymu> (cit. 29. 2. 2015).

n které italské výpisky. Starý krymskotatarský literární jazyk, vytvořený Ismailem Gasprinským byl založen na tomto dialektu.²⁰

Do roku 1944 se tyto etnické podskupiny mezi sebou mísily minimálně. Deportace z tradičních oblastí, na které měly vazbu, však smazala hlavní identifikační prvek jednotlivých skupin a sloučila je do jediné entity pod názvem *Krymští Tataři*.²¹ Pro usnadnění orientace, tak budu tento termín používat i v období před deportací a bude zahrnovat všechny zmíněné subetnika.

3.2 NEJSTARŠÍ A JINÉ KRYMSKÝCH TATARŮ

Turkické skupiny, z kterých se později sloučilo etnikum Krymských Tatarů, se poprvé dostaly na Krymský poloostrov v 13. století, když vojáci Bátú-chánovi Zlaté hordy. Předtím se zde nacházely řecké, arménské a Goidovské populace. Ve městech byl patrný značný vliv evropské kultury, a to především díky významné italské a francouzské minoritě v politické a ekonomické sféře.

První nezávislý Tatarský chanát na Krymském poloostrově se datuje od roku 1443. Roku 1475 však byl napaden Osmanským impériem a stal se jeho vazalem. Impérium zde rekrutovalo elitní vojenské jednotky, které, kromě služby Osmanské říši, rovněž podnikaly každoroční etnické nájezdy na východní Evropu, kde zotročovaly místní obyvatelstvo a následně ho prodávaly do Osmanské říše i do jiných muslimských států jako otroky. Trh s otroky v této době znamenal pilíř ekonomiky Krymských Tatarů.

Roku 1571 vypálili Moskvu a mnoho tisíc přeměňů odvlekli právě do otroctví a mezi 15. a 18. stoletím byly z území Ukrajiny, Ruska, Běloruska a Polska odvezeny do otroctví celkově až 3 miliony lidí. Tyto otrokářské

²⁰ Tamtéž.

²¹ Krymští Tataři na Krymu. *Hospodářská a kulturní studia (HKS)*. [online] Dostupný z WWW: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=krymsti_tatari_na_krymu> (cit. 29. 2. 2015).

nájezdy zna n zpomalily hospodá ský vývoj nejenom na ukrajinských stepích, mnoho národ východní Evropy tato staletí nájezd a zotro ování Krymským Tatar m nikdy neodpustily a dodnes na n nahlíí s negativní konotací.²²

3.3 NOVODOBÉ D JINY KRYMSKÝCH TATAR

V roce 1771 Rusko kone n porazilo Osmanskou ízi, obsadilo Krymský poloostrov a z Krymského chanátu utvo ilo sv j protektorát. O dva roky pozd ji pak Kate ina II anektovala území Krymského Chanátu p ímo pod Ruské impérium. B hem Krymské války²³, kterou Rusko prohrálo, spoustu Krymských Tatar uteklo do Turecka, ale svou nadvládu Carská Rus neztratila a0 do svého rozpadu v roce 1917. Poté zde byly ambice na zalo0ení prvního sekulárního státu s muslimskou v tzinou na sv t - Krymské lidové republiky, ta skute n vznikla, avzak u0 po m síci její existence ji zabrali Bolzevici.

3.4 KRYMÜTÍ TATA I POD NADVLÁDOU SOV TSKÉHO SVAZU P ED DRUHOU SV TOVOU VÁLKOU

Roku 1921 zde sov tské ú ady vytvo ily Krymskou autonomní sov tskou socialistickou republiku. Podle Mustafy Edigeho Kirimala, významného krymského politika a historika, se z hlediska Tatarské kultury jednalo mezi lety 1923 a 1927 o relativn dobré období. Toto období nazývá léty *tatarizace*, kdy dozlo k rozvoji tatarského zkolství, jazyka, literatury, v deckých a kulturních institucí (muzeí, divadel kin), vzniku tatarské inteligence a dokonce také nábo0enské svobody.

²² POHL, O.: *Ethnic Cleansing in the USSR. 1937-1949*. Westport: Greenwood Press. Str. 110.

²³ Válé ný konflikt v letech 1853 ó 1856

V této době tvořili Tata i rovněž v tuzine jen autonomní krymské vlády a tatarská byla spolu s ruským oficiálním státním jazykem krymské ASSR. Nacházelo se zde 144 sovětských tatarských obcí. Fungovaly krymské noviny, muzea, knihovny, divadla. V rámci vzdělání se zde nacházely také školy i pedagogické instituty a rovněž univerzita v Simferopolu, jejíž fakulta nabízela specializaci na tatarský jazyk a literaturu.²⁴

Roku 1928 však nastupuje sovětská. Během 30. let se pak Sovětská vláda stavěla k tatarské minoritě velmi represivně. V průběhu vynucené kolektivizace bylo perzekuováno kolem 35 000 Tatarů, kteří byli označeni za kulaky a mnozí z nich byli deportováni na Ural nebo na Sibiř. Reakcí na tento proces byly místní vzpoury, jejichž výsledkem však bylo jen zatýkání a věznění. Do obhajoby místního obyvatelstva se zapojili i někteří komunisté, kteří však byli záhy vyloučeni ze strany a potrestáni.²⁵

Sovětská pak byla dovrzena v letech 1931-1936, během kterých byla zlikvidována tatarská inteligence (obaloovaná z buržoazního nacionalismu a strockismu), zavedena azbuka na místo latinky, rusifikována kultura a školství, zavena v tuzina mezitím a náboženských škol a v neposlední řadě omezena činnost duchovenstva²⁶.

3.5 ZABRÁNÍ KRYMSKÉHO POLOOSTROVA ARMÁDAMI OSY

Německé a Rumunské vojenské síly vpadly na Krymský poloostrov v září 1941 a do listopadu obsadily téměř celý Krymský poloostrov, vyjma přístavního města Sevastopol, který vzdoroval až do července 1942. Od té doby až do dubna 1944 měli Nacisté pod správou celý Krym.

²⁴ KIRIMAL, E.: Complete Destruction of National Groups as Groups The Crimean Turks. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.iccrimea.org/historical/crimeanturks.html>> (cit. 28. 2. 2015).

²⁵ tamtéž

²⁶ PARGA, J.: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*, [online] Dostupný z: [krymsti_tatari.doc](#) Str. 11 . 12.

Jejich chování k domorodým obyvatelům, zejména k židovské komunitě, bylo stejné jako v jiných zemích. Po dobu jejich vlády popraveni na Krymu 91 678 příslušníků židovského a Cikánského etnika.²⁷ I přesto však velká část Krymských Tatarů vítala Němce jako osvoboditele od komunismu a spatřovala v jejich příchodu novou příležitost.²⁸

Z pohledu Němce s Krymskými Tatary stejné plány jako s jinými poddanými etniky, avšak dalo by se říci, že poté, co je poznali, tak změnil názor. Krymští Tataři z výpovědí nevzpomínají na období pod Němci nijak zle. Údaje k nim chovali slušně a se stalinskými represemi se to nedalo vůbec srovnávat.

Tento názor potvrzuje Dilavjer Musajev, vážený státní pracovník Krymských Tatarů, jenž jako dítě žil Němce na Krymu. Období je na tom jeho stejně starý soused:

Dilavjer v soused ukazuje fotku sebe jako malého čaraparta, jak sedí na klíně polonahému německému d. stojníkovi. Mluví o něm jako o rodinném příteli, který pomáhal vyřít přinesenými potravinami.²⁹

²⁷ POHL, O.: *Ethnic Cleansing in the USSR. 1937-1949*. Westport: Greenwood Press. Str. 112.

²⁸ FISHER, A. W.: *The Crimean Tatars*. Stanford: Hoover Institution Press, 1978. Str. 153.

²⁹ KUČTOVÁ, M.: Prokletí Krymských Tatarů. *časopis Instinkt*, 10. 8. 2006, č. 32/06. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/ukrajina/detail/prokleti-krymskych-tataru/>> (cit. 27. 2. 2015)

3.6 KRYMŮTÍ TATA I VE ZBRANI B HEM DRUHÉ SV TOVÉ VÁLKY

V této době bojovali Krymští Tatai jak na straně Osi, tak na straně komunistů.

3.7 VOJENSKÁ SLUŽBA U NĚMČŮ

Německá vojenská administrativa začala v lednu 1942 v řadách Krymských Tatarů rekrutovat dobrovolníky, kteří se hlásili z řad obyvatelstva a válečných zajatců. Ti byli zajati v letech 1941 a 1942 poté, co Němci obklíčili a zajali téměř celou pátou sovětskou armádu. V řadách zajatých Krymských Tatarů předtím figurovala v prvních liniích Rudé Armády jen jako návnada pro nepřátelská děla.

Nabraní mužů sloužili jak u Wehrmachtu, tak především jako jednotky domobrany, kde mohli více, než za Němce, bojovat za osudy vlastních vesnic, které byly občas terčem etnicky motivovaných útoků ze strany skupin Adičích se k slovanským etnikům na Krymu. Jednotky domobrany dále bojovaly proti nepravidelným sovětským partizánským skupinám, které bojovaly v hloubině německé linie. K únoru 1942 bylo zaznamenáno 1632 mužů v 14 rotách a 6 praporech.

Celkové číslo Krymských Tatarů sloužících během války v německých batalionech se odhaduje na 20 000, což se rovná 10% tehdejší populace Krymských Tatarů. Další zdroje hovoří o konkrétním čísle a to 9 225 mužů³⁰. Vzhledem k tomu, že úmrtnost v německých zajateckých táborech činila asi 50%, tak je s podivem, že počet sloužících mužů na německé straně není mnohem vyšší.³¹

³⁰ KULBAEV, T. S., KHEGAI, A.: *Deportatsiia*. Almaty: Deneker, 2000. str. 206-207 In: POHL, O.: The False Charges of Treason against the Crimean Tatars. *Academia.edu*. [online] Published by the International Committee for Crimea, Washington, DC, 18 May 2010. Dostupný z WWW: <http://www.academia.edu/4836303/The_False_Charges_of_Treason_Against_the_Crimean_Tatars> (cit. 20.2.2015)

³¹ POHL, O.: The False Charges of Treason against the Crimean Tatars. *Academia.edu*. [online] Published by the International Committee for Crimea, Washington, DC, 18 May 2010. Dostupný

3.8 VOJENSKÁ SLUŽBA U SOVĚTSKÉHO SVAZU

Na druhé straně Krymští Tataři i bojující za Sovětský svaz, jejich počet jsou velice podobné těm bojujícím za Nacisty. Údajně 20 000 mužů bojovalo v Rudé armádě, kde 8 z nich dokonce obdrželo vyznamenání hrdina SSSR³². Najdou se opět i střílivější počty, které uvádí 10 000 Krymských Tatarů³³. Dále je třeba uvést, že z 3783 partyzánů na Krymu bylo 630 Krymských Tatarů a dalších několik desítek i stovek příslušníků tohoto etnika poskytovalo pod hrozbou trestu smrti partyzánům zásoby i úkryt.³⁴

z WWW:

<http://www.academia.edu/4836303/The_False_Charges_of_Treason_Against_the_Crimean_Tatars> (cit. 20.2.2015)

³² BUGAI, N.: *The Deportation of Peoples in the Soviet Union*. New York: Nova Science Publishers Inc., 1996. Str. 157.

³³ FISHER, A. W.: *The Crimean Tatars*. Stanford: Hoover Institution Press, 1978. Str. 161.

³⁴ BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%odokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992. str. 142 . 143.

4 DEPORTACE KRYMSKÝCH TATAR

V dubnu 1944 zahнала Sovětská armáda Němce na ústup z Krymu a na speciální rozkaz velícího důstojníka se celé Tatarské obyvatelstvo Krymu dostalo na dva týdny pod plnou správu moci NKVD. Vojáci znásilňovali ženy i děti. Rabovali, zikanovali a dokonce zabíjeli civilní obyvatelstvo. Po dobu dvou týdnů od vyhnání nacistů bylo po Krymském poloostrově slyšet pouze úporný znásilňování a křik mrtvých nebo zabíjených³⁵. Tím pro Krymské Tatary opatřila doba sovětské hrůzovlády.

11. května 1944, v den co Rudá armáda dobyla poslední drůavy Wehrmachtu a znovu tak zabrala Krymský poloostrov, Sověti dávno v předli, že budou Krymské Tatary deportovat a již v tento den obdržela GKO³⁶ vyhlásku N5859 SS podepsanou Stalinem, která odsuzovala Krymské Tatary z velezrady a přikazovala provést jejich hromadnou deportaci do oblastí v centrální Asii.³⁷

4.1 PŘÍČINY DEPORTACE

Krymský poloostrov se z hlediska historie ukázal být jako důležitý strategický bod a Sovětský svaz na něm v budoucnu nechtěl Krymské Tatary, kteří se dříve snažili o vlastní autonomii a kteří měli blízké kulturní a historické vazby na Turecko, sovětského historického nepřítele, na jehož provincie Ardahan a Kars si do budoucna dělával Sovětský svaz mocenské ambice.³⁸ Sověti odmítali mít na svých hranicích etnikum s pozitivními vazbami k případnému nepříteli. Dále by v Sovětsko-Tureckém konfliktu mohl negativní obraz Krymských Tatarů posloužit sovětské propagandě.

³⁵ MUSA, A.: *The Evil Deeds of the Bolsheviks Against the Crimean Tatars*. Munich: Azat Vatan, 1952, No. 4. In: KIRIMAL, E.: Complete Destruction of National Groups as Groups The Crimean Turks. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.iccrimea.org/historical/crimeanturks.html>> (cit. 28. 2. 2015)

³⁶ Výbor státní obrany

³⁷ ALIEVA, S.: *Tak to bylo: natsionalnye repressii v SSSR 1919-1952*. Moskva: Insan. 1993. Str. 62 . 65.

³⁸ FISHER, A. W.: *The Crimean Tatars*. Stanford: Hoover Institution Press, 1978. Str. 169.

Kolaborace Krymských Tatarů s nacisty se zdála být ideálním motivem pro uskutečnění deportace. V dubnu 1944 proto Sověti vyslali komisaře NKVD, aby tyto činy prošetřili. V hlášení, které komisaři Ivan Serov a Bogdan Kobulov zaslali 22. dubna 1944 zéfovi NKVD, Lavrentijovi Pavlovi ovi Berijovi, stojí, že na 20 000 Krymských Tatarů dezertovalo z Rudé Armády.³⁹ Toto číslo ve svém hlášení nepodkládají žádnými důkazy a je do extrémní míry cíleně přehnané.

Mezi lety 1941 a 1944 dezertovalo nebo se nepřihlásilo ke službě pouze 479 mužů Krymské ASSR, z celkového počtu 1 666 891 zaznamenaných dezertérů celého Sovětského Svazu⁴⁰. 25. dubna 1944 pak podal Beria hlášení, že si Tatarský národní výbor najímá zpiony pro práci na sovětském území, shání dobrovolníky pro práci v Německých vojenských jednotkách a deportoval německé občany Krymu do Německa jako pracovní sílu.

Dále zmiňuje, že NKVD zatkla na Krymu 178 kolaborantů s nacisty. Beria po dalších několika týdnech vyzetování, konkrétně 10 května 1944, informuje Stalina, že NKVD zatkla 5 381 protisovětských elementů a zabavila 5 995 pušek, 337 kulometů, 31 minometů a velké množství granátů a nábojů. V tomto telegramu také znovu opakuje informaci, že v průběhu roku 1944 na 20 000 Krymských Tatarů dezertovalo z Rudé Armády, aby mohli bojovat na straně německých okupačních vojsk.⁴¹ Tento telegram byl přesně to, co Stalin potřeboval. Osud Krymských Tatarů byl zpečetěn.

³⁹ BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%dokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992

⁴⁰ BUGAI, N.: *The Deportation of Peoples in the Soviet Union*. New York: Nova Science Publishers Inc., 1996. str. 286

⁴¹ BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%dokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992

O den později, 11. května 1944, tak GKO vydává prohlášení podepsané Stalinem, že Krymští Tataři během velké vlastenecké války zradili svou zemi, utekli z Rudé Armády od svých spolubojovníků a přidal se na stranu nepřítelů. Dále byli obviněni ze zpytování na území Sovětského svazu, násilných represí vůči sovětským partyzánům a deportacím slovenského obyvatelstva Krymu do německého otroctví.⁴²

Krymští Tataři byli za tyto činy bez rozdílu jako celé etnikum odsouzeni k trvalému přesídlení do Uzbeké SSR a dalších zemí střední Asie. Výkon tohoto příkazu měla obstarat NKVD pod vedením soudruha Beryi.

4.2 OZNÁMENÍ DEPORTACE A PŘÍPRAVA VYSTĚHOVÁNÍ Z DOMOVŮ

Do akce se zapojilo 23 000 důstojníků a vojáků NKVD a 9000 agentů NKVD-NKGB, 100 dířů, 250 nákladních automobilů⁴³ a 67 vlakových souprav. NKVD obcházela domy a informovala každou domácnost, že budou deportováni za vlastizrady a přinutila je rychle si sbalit své věci.

Dle oficiálního rozhodnutí Státního výboru obrany si sebou mohli vzít osobní věci, oděv, drobný inventář, nádobí a potraviny do váhy 500 kg na rodinu. Některí obyvatelé byli o tomto rozhodnutí informováni v předvečer deportací a měli tak na zabalení aspoň pár hodin, ale ve většině případů to vypadalo tak, že ozbrojenci z NKVD přijeli, oznámili provinění, dali lidem tak 15 - 30 minut na zabalení a následně je naložili do nákladních automobilů a odvezli na nejbližší nádraží. Kdo v průběhu deportace vykazoval známky vzpurného chování, tak byl zastřelen. Stejně tak ti, kdo kvůli nemoci, nebyli schopni chodit.

⁴² BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%dokumenty, fakty, komentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992.

⁴³ Spousta dířů a nákladních automobilů byly Fordy a Studebakery zapůjčené od Američanů. Tento detail je často zmínován coby důkaz vysoké míry přípravy této masové deportace a rovněž důkaz toho, že do její realizace byly zapojeny ty nejvyšší kruhy státní moci.

O takovýchto případech dehumanizace v rámci Krymským Tatarům víme přímě z dopisů, které si organizátoři listek navzájem posílali. Stávalo se také, že když muži z NKVD spáchali, protože Beria Stalinovi slíbil, že vysídlí celé etnikum během týdne, tak lidem ani žádnou možnost zabalení nedali. Vezkeré budovy, nábytek, pozemky, zvířectvo, zemědělské produkty a další neprospěšný majetek připadl vládě Sovětského svazu.

Místo toho si mohli na novém místě požádat o půjčku ve výši 5000 rublů na rodinu se splatností do 7 let, za který si mohli pořídit nový dům a nutné vybavení.⁴⁴ Majetek zanechaný na Krymu automaticky připadl Sovětskému Svazu.

Deportace byla vykonána velmi násilně. Ve tři hodiny ráno, když dříve dávno spali, přijeli vojáci a dožadovali se toho, abychom se shromáždili a během pěti minut odjeli. Neměli jsme dovoleno si vzít jakékoliv jídlo nebo zavazadla. Bylo s námi zacházeno tak surově, že jsme mysleli, že nás vyvedou před dům a zastrelí. Poté co nás vyvezli z vesnice na shromáždění, jsme byli dvacet čtyři hodin drženi bez jídla, s tím, že nám bylo zakázáno si dojít pro něco k snídávce domů. Dříve z hladu nepřetržitě brečeli. Můj muž bojoval na frontě a já mlatila dříve. Nakonec nás naložili do nákladního vozu a odvezli do Evpatorie. Tam jsme byli jako dobytek namáčkáni do přeplněných nákladních vagonů. Vlak nás vezl 24 dní, předtím než jsme dorazili na stanici Zerabulak v Samarkandském regionu. Odtud jsme byli dopraveni do Kolkhozu Pravda v Khatyrzinské oblasti.⁴⁵

⁴⁴ Rozhodnutí Státního výboru obrany, květen 1944, I. 4.

⁴⁵ NEKRICH, A.: *The Punished Peoples: The Deportation and Fate of Soviet Minorities at the End of the Second World War*. New York: W.W. Norton, 1978. Str. 110 . 111.

4.3 TRANSPORT NA VÝCHOD

První den deportace, 18. května 1944 bylo pod osobním dohledem Kobulova a Serova odvezeno na nádraží 90 000 Krymských Tatarů, z nichž 48 400 bylo rozmístěno do 25 tisíc vlakových souprav a vypraveno do Uzbekistánu.⁴⁶

Druhý den se počet celkově dopravených na nádraží zvýšil na 165 515 a celkový počet vypravených východním směrem na 136 412. Tení den se počet celkově dopravených na nádraží a celkově deportovaných zastavil na čísle 183 155. Z toho 32% tvořily ženy a 50% dětí, jen 18% bylo tvořeno muži a to většina z těchto mužů byli buď starci, nebo váleční invalidé.⁴⁷ Velké množství dětí představovalo pro organizátory deportací nepřemýšlené zjištění, protože jich mohli díky jejich malé velikosti více například chovat do vagonu.⁴⁸

Většina byla deportována do Uzbekistánu, další pak do Kyrgyzstánu, Kazachstánu, Tádžikistánu, Urijské a Marijské autonomní oblasti a do východních oblastí Ruské Sovětské Federativní Socialistické Republiky. Dle záznamů NKVD bylo během deportace rozděleno 2 444 rodin.⁴⁹ Největší byli od rodin oddělováni práce schopní muži, kteří byli posíláni na tábory dříve a plynou na Sibiř a nemohli se tak v exilu postarat o své rodiny. Avšak i ženy nebo staří byli od rodin oddělováni. Ve spoustě případů se spolu rozdělené rodiny již nikdy nesetkaly. Krymští Tataři v tom spatřovali jasnou úlohu a záměr sovětské vlády dohnat je k smrti vzemi možnými prostředky, když ne fyzicky, tak skrze smutek a osamělost.⁵⁰

⁴⁶ BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%dokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992. str. 138.

⁴⁷ BROSHEVAN, V. TYGLIANTS, P.: *Izgnanie i vozvrashchenie*. Simferopol: Tavrida, 1994. Str. 45.

⁴⁸ BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%dokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992. str. 139.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ UELHING, G. L.: *Beyond Memory. The Crimean Tatars' Deportation and Return*, New York: Palgrave Macmillan, 2004. str. 90 . 91.

Ve spoust publikací m ůžeme íslo 183 155 nalézt jako celkový počet deportovaných Krymských Tatar ů, ale mén ě se ví o tom, ůe dalších 6 000 Krymských Tatar ů odvedla Rudá armáda do technických prapor ů a 5000 povolaly Moskevské uhelné doly jako levnou pracovní sílu.⁵¹

Krymztí Tata i, jen ů stále bojovali za Sov ětskou vlast na front ě, se deportaci vyhnuli. Po pádu Berlína vřak byli demobilizováni a posláni za zbylími deportovanými. N ěkte í z nich do pracovních tábor ů na Sibi i a v Uralských regionech. Avřak známe dost p ípad ů, kdy sov ětřtí vojenztí velitelé skryli identitu svých voják ů z ad Krymských Tatar ů p ed NKVD.⁵²

Celkov ě tak bylo b ěhem t ě dn ů deportováno na 194 155 Krymských Tatar ů z oblasti Krymu, p evá ůná v řtina do Uzbekistánu. řlo bez mála o vřechny p ísluzníky tohoto etnika, které se NKVD poda ilo vm stnat do 67 vlak ů.⁵³ Tomu také odpovídaly podmínky transportu. Cesta na východ trvala p es dva řdny, avřak její p řb ěh se vřyl nav řky do pam ěti celého etnika. Podle rozkazu N5859 SS m ěla mít ka ůdá vlaková souprava k dispozici jednoho doktora, dv ř zdravotní sestry a p řsun řídla a horké vody, avřak tak se nestalo.⁵⁴

Dle výpov řdí jedinc ů, kte í jako d řti deportaci za ůili, byli ůeny, mu ůi, sta í i mladí, vřichni bez rozdílu nam stnání jako sardinky do nákladních ř dobyt řích vagon ů, jejich ů jedinou modifikací k n ěkolika řdennímu obřvání byla díra v rohu, ur ěná k defekaci. P řsun vody a řídla byl mizivý, tak ůe se ho řsto dostalo k pouze bohatřím Krymským Tatar ům, kte í ho museli sm ěnit za své osobní cennosti. Na následky dehydratace spousta p evá ůn

⁵¹ BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%odokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992. str. 139.

⁵² WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 391.

⁵³ BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%odokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992. str. 144.

⁵⁴ Taktěl.

d tí a starých lidí zem elo. O léka ské pé i se ve výpov dích nikdo nezmi uje.⁵⁵

Vlaky, je0 m ly zam ené dve e a utemná okna, aby se nikdo nedostal ven, jely p ímo a nezastavovaly.⁵⁶ Zastavily pouze jednou a to na kazazské stepi, aby ven vyházeli mrtvé, ani0 by poz stalým dovolili provést jakýkoliv poh ební rituál. Mnoho lidí se z t chto podmínek do ista zbláznilo⁵⁷. Jen v pr b hu transportu zem elo minimáln 7 900 lidí⁵⁸, avzak n které zdroje uvádí ísla mnohem vyzší.

Jak ji0 bylo e eno, tak mu0i a 0eny byli deportováni pospolu, to utvá elo problém studu v moment , kdy dozlo na zále0itosti spojené s osobní hygienou. V kontextu celé situace se to mo0ná jeví jako malicherný problém, ovzem byl nap íklad zaznamenán problém, kdy se mladé dívce roztrhla st eva poté, co nebyla schopná defekovat v p ítomnosti ostatních mu0 , co na ni ve vagonu byli nama káni⁵⁹.

Mimo individuální traumata, také existují traumata, které jsou uchovávána v pam tích celého kolektivu . kolektivní pam . *Sürgün* je výraz referující v ture tin k deportacím, významov znamená n co jako vyhnání i vypuzení a zároveň exil. Tento výraz je pou0íván zejména Krymskými Tatary a p i jeho vyslovení nikdo nemusí uvád t k jakému vyhnání nebo exilu se odkazuje. V zichni z tohoto etnika vnímají sürgün pouze jako deportace spjaté s rokem 1944.⁶⁰

⁵⁵ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 334.

⁵⁶ Tamté0.

⁵⁷ NAIMARK, N. M.: *Fires of Hatred: ethnic cleansing in twentieth-century Europe*. Cambridge: Harvard University Press, 2001. str. 102.

⁵⁸ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001 str. 334.

⁵⁹ UELHING, G. L.: *Beyond Memory. The Crimean TatarsqDeportation and Return*, New York: Palgrave Macmillan, 2004. Str. 92.

⁶⁰ CAMPANA, A.: Case study: Sürgün - The Crimean Tatarsqdeportation and exile. *Online Encyclopedia of Mass Violence*. [online] 2015. Dostupný z WWW: <<http://www.massviolence.org/surgun-the-crimean-tatars-deportation-and-exile>> (cit. 28. 2. 2015)

Mnoho výpovědí klade důraz na to, že tyto události vnímali v širším rámci, jako zesměšlení celého tatarského identity a zákeřný útok na ni. Fyzické i symbolické násilí spáchané na ženách a starých lidech, uvěznění mužů a žen dohromady ve vagonech, zneuctění náboženských symbolů vojáky a jejich zamítnutí možnosti pohřbít zemřelé během přesunu. Kolektivní paměť Krymských Tatarů dále podtrhuje kritickou ránu způsobenou detatarizací Krymu, i přesto, že se tato událost stala po jejich vystěhování a nemohli o ní tedy v ten moment vědět.⁶¹

Život před násilnou deportací se tak najednou zcela jeví pozitivně, i přesto, že ve své době tak rozhodně vnímán nebyl.

„Deportace dala vzniknout novému nahlížení na identitu a její nové vnímání stojí za počátkem vývoje idealizovaného spojení s teritoriem, které bylo nastaveno jako Vlast.“ (Campana, 2006)

4.4 DETATARIZACE KRYMSKÉHO POLOOSTROVA

Součástí deportací populace Krymských Tatarů byla spousta akcí, jejíž cílem byla *detatarizace* Krymského poloostrova. Hlavní monumenty a místa připomínající přítomnost Tatarské kultury byly zničeny. Knihy pojednávající o Krymských Tatarech, i napsané Krymskými Tatary, byly odebrány z knihoven a některé z nich spáleny. Názvy míst i ulic získaly názvy odkazující k ruské kultuře.⁶³

⁶¹ CAMPANA, A.: Case study: Sürgün - The Crimean Tatars' deportation and exile. *Online Encyclopedia of Mass Violence*. [online] 2015.

Dostupný z WWW: <<http://www.massviolence.org/surgun-the-crimean-tatars-deportation-and-exile>> (cit. 28. 2. 2015)

⁶² Taktéž.

⁶³ Taktéž.

Oficiální status poloostrova byl pak 25. července 1946 změněn z Autonomní Sovětské Socialistické Republiky (ASSR) na oblast⁶⁴ Ruské Sovětské Federativní Socialistické Republiky (RSFSR). Schválení této změny znamenalo, že do domov opuztých Krymskými Tatary byli nastěhováni rusky nebo ukrajinsky mluvící osadníci, což byl finální proces detatarizace.⁶⁵ Roku 1954 pak byla Krymská oblast nabídnuta jako dar Ukrajině u výročí 300 let vzájemného svazku mezi Ruskem a Ukrajinou. Toto interní rozhodnutí, které nemělo okamžitý efekt, se ukázalo jako rozhodující až po rozpadu Sovětského svazu.

4.5 DOKONČENÍ DEPORTACE A PŘÍJEDENÍ NOVÉHO STATUSU

Krymští Tataři byli po příjezdu usídleni v nehostinném prostředí Tazkentské oblasti, v okolí měst jako Širík, Angren, Gulistan nebo ve Fergánských nížinách, v okolí měst Andižán, Namangan, Margilán či Fergana.⁶⁶ Pracovali zde jako levná pracovní síla v dolech nebo jako dělníci v továrnách, které sem byly přemístěny po napadení Německem. V tuzinou byli Krymští Tataři přidělováni k nejtěžší průmyslové práci, přestože na Krymu pracovala v tuzina z nich jako zemědělců.⁶⁷

Dalším pracovním sektorem pro ně bylo právě zemědělství. Ovšem práce na bavlníkových polích, kterým se také říkalo bavlníkové gulagy, se od pěstování vína či tabáku na které byli z Krymu zvyklí, dost ližila. Na rozdíl od přímořského podnebí, kopců a zavlažovacích kanálů, se zde nacházelo horké, suché podnebí s minimem vegetace, jenž by při dvanáctihodinových směnách poskytovala stín nad hlavou. Rovněž zde pracovali v nebezpečných

⁶⁴ V tomto významu jako administrativní termín znamenající region.

⁶⁵ CAMPANA, A.: Case study: Sürgün - The Crimean Tatars' deportation and exile. *Online Encyclopedia of Mass Violence*. [online] 2015. Dostupný z WWW: <<http://www.massviolence.org/surgun-the-crimean-tatars-deportation-and-exile>> (cit. 28. 2. 2015)

⁶⁶ PARGA, J.: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: [krymsti_tatari.doc](#)

⁶⁷ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 338 - 339.

a zdraví zkořlivých podmínkách a to za minimální mzdu. Tato místa se nacházela zejména v jižním Uzbekistánu v pásmu od Džizaku po Samarkand.⁶⁸

Pedtím, než na tato místa vůbec dorazili, probíhala po celém Sovětském svazu na Stalinův rozkaz rozsáhlá propaganda namířená právě proti nim⁶⁹. Místní úřady je tak přijímali jako zrádce vlasti a na základě toho, jim byl přidělen status *zvláštního osídlenec*. Znamenalo to pro ně zavedení mimořádného režimu, kdy museli žít ve speciálních osadách, nazývaných *specposelenije*. Tento kárný režim je například v šestnácti letech zbavil jejich osobních práv, zejména práva na volnost pohybu.⁷⁰

Osady byly obehnané ostnatým drátem a vnitřně každé své předepsané bydliště, kdy bez speciálního povolení komandatury nemohly možnost se z něj vzdálit na více jak pět kilometrů. Jednotlivé rodiny pak museli několikrát do měsíce hlásit místním úřadům NKVD svou přítomnost a podávat hlášení o své práci a rodině. Kdo opustil předepsaný region, tak mohl být potrestán až pětiletými tvrdými pracemi.⁷¹

Mít v dokumentech národnost krymský Tatar automaticky znamenalo jejich nespolehlivého. Dokonce i ti, co bojovali celou válku v Rudé armádě a získali vysoká vyznamenání, byli přímě z fronty posláni do vyhnanství a museli se hlásit každým měsícem na okrsku milici.⁷²

⁶⁸ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 339.

⁶⁹ Hlavními body propagandy byla jejich zrada vůči Sovětskému svazu a dále barbarskéiny a krutost, kterých se dopouštěli v průběhu minulých století. Dále bylo poukazováno na to, že nemohou být považováni za nativní obyvatelé Krymského poloostrova, protože jsou potomci Turkických Mongolů, kteří tam dorazili ve šestnáctém století. Deportaci do centrální Asie si tak ospravedlnili tím, že jde vlastně o jejich návrat tam, odkud přišli a kam patří.

⁷⁰ ALIEVA, S.: *Tak to bylo: natsionalnye repressii v SSSR 1919-1952*. Moskva: Insan. 1993. str. 95.

⁷¹ Taktéž.

⁷² MUSAJEV, D. In: KUCHTOVÁ, M.: Prokletí Krymských Tatarů. *časopis Instinkt*, 10. 8. 2006, 32/06. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/ukrajina/detail/prokleti-krymskych-tataru/>> (cit. 27. 2. 2015)

Materiální podmínky zde byly minimální v prvních letech po přijezdu tragické. Nebyl dostatek čisté vody a přídějem jídla v osadách, činil pro celou rodinu 150 gramů chleba na den⁷³. Jedna ze svědků vypověděla, že poté co ji, její matku a jejich zest sourozenců převezení do tábora, s tímto přídělem zemřela během prvního roku polovina rodiny. Matka musela jít pracovat do uhelného dolu, aby udržela aspoň zbytek rodiny.⁷⁴

Naze rodina se sezla v Uzbekistánu. Měli ztížení, že nás odveleli do neúrodné oblasti Střední Asie - do Ferganské doliny. Bylo nám jasné, že hladu neume. První rok jsme pracovali v sovchozu číslo 5. nedaleko města Andžanu. Hladná nemoc zabila malárie a zpatná voda. Naze matka už měla zkušenosti z prvního vyhnanství za Uralem, a tak nám dala z ovoce, kterého bylo vzude dost, nic jiného jsme pít nesměli.⁷⁵

Rovněž nebyl dostatek ohřevu a poskytnuté ubytování představovali narychlo postavené kasárny, stany nebo chýže z nevypálených cihel, jenž byly vyrobené z vysušeného bahna.⁷⁶

Další výpověď popisuje vzpomínky ženy z jiné oblasti:

Byli jsme nuceni si opravovat naše vlastní osobní stany. Pouze jsme pracovali a hladověli. Mnozí byli tak zesláblí hladem, že se nedokázali udržet na nohou. Nazi muži byli na frontě a nebyl zde nikdo, kdo by pohřbil mrtvé. Mrtvá těla se tak našla i na několik dní,

⁷³ CAMPANA, A.: Case study: Sürgün - The Crimean Tatars' deportation and exile. *Online Encyclopedia of Mass Violence*. [online] 2015.

Dostupný z WWW: <<http://www.massviolence.org/surgun-the-crimean-tatars-deportation-and-exile>> (cit. 28. 2. 2015)

⁷⁴ ALIEVA, S.: *Tak to bylo: natsionalnye repressii v SSSR 1919-1952*. Moskva: Insan. 1993.

⁷⁵ MUSAJEV, D. In: KUCHTOVÁ, Ě.: Prokletí Krymských Tatarů. *časopis Instinkt*, 10. 8. 2006, 32/06. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/ukrajina/detail/prokleti-krymskych-tataru/>> (cit. 27. 2. 2015)

⁷⁶ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 335.

ne0 si jich n kdo z ú ad vziml. N které naze d ti kopali malé hrobe ky, aby mohli poh bít ty nejmenzí nez astníky.%7

Nap íklad podmínky na staveniztích ve Farkhadu byli natolik neúnosné, 0e je nezvládali ani místní ú edníci. Na úkor toho se 30. zá í 1944 centrální výbor komunistické strany Uzbekistánu a uzbecká NKVD usnesli k p emíst ní 2 472 Krymských Tatar (772 rodin), kte í zde p edtím pracovali do kolchoz na obráb ní bavlny v Tad0ikistánu.⁷⁸

T Oká práce, nezvyklé klima, zpatné ubytování, nedostatek vody, jídla a po ádného oble ení (v Uzbekistánu je velice horké, suché léto a naopak v zim je standardn -20), to vzechno sni0ovalo jejich imunitu a zvyzovalo jejich náchylnost k infek ním nemocem vyskytujícími se v centrální Asii, na n 0 Krymsztí Tata i nebyli v bec zvyklí.

U0 tak vysokou nemocnost a úmrtnost zvyzovaly velmi rozzí ené nemoci jako: malárie, tyfus, Olutá hore ka nebo úplavice, proti kterým nebyl dostatek lék . V ervenci 1944 dostal Beria od místní vlády dopis, 0e kolem 40% z 13 097 Krymských Tatar v oblastech Namagan, Samarkand a Bukhara v Uzbekistánu má n kterou z výze uvedených chorob a 0e nemají léky na jejich lé bu. Není známo, 0e by tento problém Sov tský svaz jakkoliv ezil nebo ho pokládal za relevantní.⁷⁹

Od kv tnové deportace do nového roku 1945 tak v Uzbekistánu zem elo 13 592 Krymských Tatar , co0 p edstavuje 9,1% Krymských Tatar v Uzbekistánu a 7,4% z celkov p emíst ných Krymských Tatar . B hem roku 1945 zaznamenala NKVD v Uzbekistánu dalzích 13 183 zem elých⁸⁰,

⁷⁷ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 335.

⁷⁸ POHL, O.: *The Deportation and Fate of the Crimean Tatars*. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.iccrimea.org/scholarly/jopohl.html>> (cit. 20. 3. 2015)

⁷⁹ takté0

⁸⁰ NEKRICH, A.: *The Punished Peoples: The Deportation and Fate of Soviet Minorities at the End of the Second World War*. New York: W.W. Norton, 1978. str. 112 . 113.

co0 p edstavuje dalších 8,7% Tatar poslaných do Uzbekystánu a 7,1% z po tu celkov deportovaných. Za rok a p l tedy zem elo v Uzbekistánu 17,8% Krymských Tatar , co0 p edstavovalo 14,5% z jejich celkového po tu. Tém polovinu z tohoto po tu zem elých jsou d ti pod 16 let. Z po tu 13 183 smrtí za rok 1945 inilo 6 096 d tí, 4 525 0en a 2 562 mu0 . B hem prvních p ti let po deportaci, tak celkov zem elo na 42 tisíc Krymských Tatar , tedy víc jak p tina celého etnika.⁸¹

Rovn 0 je t eba zmínit, 0e tato ísla pocházejí z archiv NKVD a po et zem elých, tak m 0e být mnohem vyzzí, jsou zde teorie, 0e íslo zem elých mohlo do roku 1947 být a0 109 956. Mnoho aktivist pro lidská práva, z etnika Krymských Tatar , shledává tato ísla zem elých v pr b hu deportace a ve zvlázních osadách za následek genocidy.

4.6 ARABATSKÁ TRAGÉDIE

Na nezt stí pro Krymské Tatary toto nebyl konec *Sürgünu*. Byla zde skupina Krymských Tatar , na kterou organizáto i deportace zapomn li. Následující pasá0 je p ekladem o ítých sv dectví, jen0 zaznamenaly, co se zapomenutým Krymským Tatar m stalo:

sCelá etnikum, jen0 state n bojovalo za obranu své vlasti byla zhanobeno na ením ze zrady a deportováno z místa svého narození. Já jsem sv dkem této tragédie0

Chci se dotknout události spjaté s masovým vyst hováním Krymských Tatar . Jeden z p edák této genocidy, Bogdan Kobulov, podal hlázení L. P. Beriovi, 0e Krym je vy izt n od Tatar . Beria vzáp tí p edal tuto zprávu Stalinovi. Tisíce

⁸¹ BUGAI, N.: *The Deportation of Peoples in the Soviet Union*. New York: Nova Science Publishers Inc., 1996.

ú astníku této súsp zné%ooperace bylo 19. ervence 1944 dekorováno medailemi. B hem hostiny na oslavu svít zství%bylo Kobulovovi e eno: szapomn li jsme deportovat ty Tatory z vesnice na Arabatském pásu.%Byli to rybá i a t 0a i soli Ojící ve vesnicích na úzkém zemním pruhu, který odd luje Sivazské jezero a Azovské mo e. Bylo z ejmé, 0e mu0i z t chto vesnic bojovali na frontách, v tzinu vesni an tak tvo ily 0eny i d ti. Kobulov p ikázal: sPokud jediný z t chto Tatar bude za dv hodiny 0ít, tak budou padat hlavy.%Kobulovovi bylo e eno, 0e je nemo0né shromá0dit do dvou hodin Tatory z celého okolí, které se rozprostírá na sto kilometrech. Stalinovým stoupenc m, tak nakonec bylo dáno 24 hodin na provedení této mise.⁸² (Crimean Review, Vol.V, No.2, pp. 13-14).

Z p ístavu Genicsek vzali starou lo , shromá0dili vzechny Krymské Tatory z Arabatského pásu a nalo0ili je na ní. Odvezli je do nejhlubzí ásti Azovského mo e a pak lo potopili. Lo plná Krymských Tatar se potopila na dno. Vrazi ekali v druhé lodi s kulometry, na ty co by se p ípadn vyno ili.

Arabatská tragédie je jedna z nejsmutn jzích stránek historie lidu Krymských Tatar a jako taková by nem la být zapomenuta. Lidé a národy by se z ní m li pou ít, ale neud lali to. Ob ti Surgunu dodnes bojují o to, aby byli celým sv tem uznáni jako ob ti této tragédie.%⁸³

⁸² ALTAN, M. B.: The Arabat Tragedy: Another Page from the Surgun. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://iccrimea.org/surgun/arabat.htm>> (cit. 7. 3. 2015)

⁸³ takté0

5 SITUACE NA DEPORTOVANÉM ÚZEMÍ PO SKONČENÍ VÁLKY

5.1 VZTAHY S MÍSTNÍM OBYVATELSTVEM

Místní obyvatelstvo z řad Uzbeků se díky vlivu propagandy drželo před Krymskými Tatary dál. Spousta uzbekým vesničanů však začala po ústupu upadat divné, o jejich skupinu zrádce vlasti i v tuzinou lidé stáli, oheny, dítka a zmrzačení vojáci Rudé armády.⁸⁴

Zoufalá situace Krymských Tatarů se začala o něco zlepšovat, poté co skončila válka a na kterým vojákům z řad Krymských Tatarů bylo mezi lety 1945 a 1948 dovoleno najít své rodiny na územích exilu. Kultura Krymských Tatarů zná od té doby specifický řád historek, líčící bolest vojáků, jenž vyhráli válku a tázili se domů za svými rodinami a místo nich našli jen opuztené domy a vesnice.⁸⁵

Ti, kteří se rozhodli náročně cestovat přes válkou zpusťozený Sovětský svaz za svými rodinami ve speciálních osadách v daleké centrální Asii, byli označeni jako švláztní osídlenci, stejně jako jejich příbuzní a začazeni do sosednického režimu.

Sovětské úřady evidovaly po válce návrat přibližně 9 000 demobilizovaných vojáků z řad Krymských Tatarů do speciálních osad. Většina z nich dobrovolně. Ze sovětských zdrojů máme rovněž vyříst, že 524 z těchto veteránů byli Sovětskými dť stojníci a 1 392 řeta ř Rudé Armády. Vřichni z nich však automaticky získali status zrádce vlasti⁸⁶.

⁸⁴ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 336.

⁸⁵ taktéž

⁸⁶ BROSHEVAN, V. TYGLIANTS, P.: *Izgnanie i vozvrashchenie*. Simferopol: Tavrida, 1994. Str. 103

S p íchodem spousty otc , syn , manžel a bratr získalo v roce 1946 toto zna n bezbranné etnikum n kolik tisíc válkou zocelených veterán na ochranu p ed zikanou ze strany místních ú ad a komandant v osadách. Rovn o tak získali nový impuls a sílu k p ebudování svých oivot v exilu. Pam tníci dnes vzpomínají na zvlátní pocit ojediné radosti, kdy0 vid li, jak se mu0i navracející se po vlnách zpátky, setkávají se svými rodinami.⁸⁷

Jeden navracený voják vypov d l:

sV prvních m sících po mém p íjezdu do Uzbekistánu zem elo více jak 40 000 nazich lidí. Velkou m rou k tomu p isp lo to, 0e nás místní lidé vnímali jako své nep átele. Propaganda, jen0 se z í ila mezi lidmi centrální Asie, nás vyobrazovala jako zrádce, kte í na front zradili jejich mu0e a kte í zradili celou Sov tskou rodinu. Krátce po nazem p íjezdu, vzak místní za ali rozum t tomu co se tu d je. Houfy zmrza ených voják bez rukou a nohou, avzak s cinkajícími medailemi na hrudi se vrátilo z fronty zpátky, hledat svoje matky, 0eny a d ti. Mnohé z nich u0, ale nebyli na tomto sv t ě V ten moment si Uzbekové uv domili, jako obrovské nespravedlnosti bylo na nazem lidu vykonáno a za ali se s námi d lit o své poslední kousky vdolk , hrsti ky rozinek i o echy.⁸⁸

K sbli0ení Uzbek a Krymských Tatar dále pomohlo zjist ní, 0e jde o lidi nábo0ensky a jazykov blízké s podobnými kulturními tradicemi. Sirotci z ad Krymských Tatar bývali dokonce adoptováni⁸⁹ místními Uzbeky a vdovy Krymských Tatar si zpo átku brali Uzbecké mu0e, proto0e byli stejn jako oni, sunnitztí muslimové turkického p vodu. Islám tak poskytoval

⁸⁷ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 337.

⁸⁸ ALIEVA, S.: *Tak to bylo: natsionalnye repressii v SSSR 1919-1952*. Moskva: Insan. 1993. Str. 93.

⁸⁹ Uzbek jménem Sham Akhmudov adoptoval v této dob bídy 15 vále ných sirotek z ad Krymských Tatar . Jeho socha dodnes vévodí uprost ed nám stí p ed Tazkentským Palácem.

společný jazyk, idiom, symboly a sdílených kulturních norem, které byly mostem pro překonávání rozdílnosti.

Uzbekové však byli silněji nábožensky založení a stále například fungovali v polygamických svazcích, který Krymští Tataři opustili. Mnoho Uzbeků a Tádžiků se vizuálně stylizovalo do tradiční formy vyjadřující příslušnost k muslimské komunitě (holili si hlavu, oblékali chalát, měli plnovousy a šerťany chodily zahalené). Na tyto odlišnosti svých sousedů, nahlíželi Krymští Tataři jako na něco zaostalého.⁹⁰

Krymští Tataři se oblékali jako Evropané a rovněž mentálně na nich byl znát značný evropský vliv posledních století. Patrná byla jejich snaha se neasimilovat a udržet si vlastní etnickou identitu. Po návratu mužů z války, bylo zaznamenáno jen málo setkání s jinými etniky a i po zbytek let v exilu se toto etnikum vyznačovalo endogamii. To však nemělo nic na tom, že navázání přátelských vztahů s Uzbekým etnikem v mnohém ulehčilo jejich proces aklimatizace a přetváření v exilu.

5.2 PO PÁTEK ÉRY PO STALINOVĚ

V roce 1953, kdy už se více Krymských Tatarů rodilo, než umíralo a jejich materiální situace se zdála být aspoň v rámci nutného minima stabilizovaná, zemřel Stalin a vystoupil ho Nikita Chruščov⁹¹. Situace v celém Sovětském svazu se začala měnit. Roku 1956, na dvacátém sjezdu ÚV KSSS, promluvil Chruščov o dšledcích kultu osobnosti Stalina a odsoudil proběhlé deportace.

⁹⁰ PARGA, J.: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: [krymsti_tatari.doc](#)

⁹¹ V rámci souboje o získání absolutní moci v SSSR po Stalinově smrti, byl Chruščov v hlavní konkurent, právě nám dobře známý Lavrentij Pavlovič Berija, vrah a hlavní vykonavatel etnických čistek. Chruščov mocenský souboj vyhrál a nechal Beriju na základě skutečných i smyšlených informací popravit. Stalo se tak den před Vánoci roku 1953.

ŠUO koncem roku 1943, kdy se na frontách Velké vlastenecké války vyhranil trvalý přelom v průběhu války ve prospěch Sovětského svazu, bylo přijato a realizováno rozhodnutí o vysídlení všech Karajců z území, které obývali. Ve stejném období, koncem prosince 1943, stihl stejný osud všechno obyvatelstvo Kalmycké autonomní republiky. V březnu 1944 byli vysídleni ze svých rodných míst vzichnici Čečenci a Inguzi a čerchensko-inguzská autonomní republika byla zrušena. V dubnu 1944 byli z území Kabardinsko-balkarské autonomní republiky vysídleni do vzdálených míst vzichnici Balkaři a republika sama byla přejmenována na Kabardinskou autonomní republiku. Ukrajinci se tomuto osudu vyhnuli, protože jich je příliš mnoho a nebylo kam je vystěhovat. Jinak by je totiž vystěhovali.⁹²

Chruščov zrušil režim speciálních osídlenců, omluvil se zmíněným etnikům za křivá nařazení a dovolil deportovaným začít proces integrace do sovětské společnosti. Přesídlenci získali tímto zpět svá práva, mohli si nyní svobodně volit místo svého pobytu, hlásit se ke své národnosti, studovat na školách a dokonce se vrátit na svá původní území. Čečenci, Inguzi, Kalmyci, Karajci a Balkaři se tak mohli volně vrátit do svých domovů.

Na Krymské Tatary, Meschetinské Turky a Povolžské Němce se však možnost návratu nevztahovala a rozhodně to nebylo tím, že by na ně ve svém projevu Chruščov pouze zapomněl, protože se totiž, že zde zstanou natrvalo. Tato tři etnika se osvědčila jako dobří pracovníci a hlavní místa jejich původních domovů se ukázala být hospodářsky i strategicky cenná a Sovětský svaz se jich nemínil vzdávat. Ti z nich, kdo se pokusili o návrat domů, byli zatčeni.⁹³

⁹² CHRUŠČOV, N. S. In: VESELÝ, Z.: *Světová politika 20. století v dokumentech (1945-1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, ISBN 80-245-0145-7.

⁹³ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 339

Rozhoření Krymztí Tataři, se tak v návaznosti na tato rozhodnutí začali sdružovat do komunit, které měli za cíl si vydobýt právo na návrat do vlasti.⁹⁴

5.3 POKUSY O NÁVRAT NA KRYM

V letech 1956 . 1964 se Krymztí Tataři, především ti z řad bývalých elit a válečných veteránů, snažili formou dopisů a petic obracet na sovětské úřady s požadavkem řešení tatarské otázky. Bez úspěchu.⁹⁵

V letech 1964 . 1970, za vlády Brežněva, zvolili Krymztí Tataři tvrdší postup a začali sledně organizovat masové demonstrace ve dny významných výročí. Krymztí Tataři u Sověty neprosili, ale obviňovali je z genocidy a spáchaného bezpráví a nosili cedule a transparenty požadující návrat na Krym.⁹⁶

Tradičním dnem těchto demonstrací byl 19. duben a 18. květen. První datum odkazovalo k výročí narození Lenina, protože za jeho vlády byla založena Krymsko-tatarská autonomní republika a postupoval k identitě etnika Krymských Tatarů mnohem tolerantněji než jeho následovník Stalin. Druhé datum, 18. květen, byl výročí zahájení deportací, kdy se vzpomínalo na všechny zemřelé v průběhu deportací. Ministerstvo vnitřních záležitostí, milice a KGB tyto demonstrace často násilně rozhánala a lidé byli zatýkáni za protisovětskou činnost. Jedna z nejvýznamnějších demonstrací se odehrála v roce 1967 ve městě Iráku, kdy bylo víc jak 300 lidí zatčeno a nespočet lidí zmláceno nebo postříkáno slzným plynem.⁹⁷

⁹⁴ ALIEVA, S.: *Tak to bylo: národní repressie v SSSR 1919-1952*.

⁹⁵ PARGA, J.: Krymztí Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: krymsti_tatari.doc

⁹⁶ Taktéž.

⁹⁷ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 339.

Na tento tlak, který byl jezť podpořen p ímými návzt vami aktivist v sídlech moskevských vládních a stranických ú ad , v etn jejich nejvyzzích p edstavitel , reagovaly úst ední orgány vydáním nového dokumentu. Dne 5. zá í 1967 byl vydán Výnos Prezidia Nejvyzzího sov tu SSSR . 493 sO ob anech tatarské národnosti d íve Oijících na Krymu%a . 494 %Q p íjetí ásti 2 z roku 1956. (Výnos z roku 1956 zrušil reOim zvláztních p esídlenc , ale v ásti 2 zakazoval jejich návrat na Krym).⁹⁸

Výnos . 493 zrušil obvin ní z toho, Oe Krymztí Tata i kolektivn zradili vlast. To eho se nepoda ilo dosáhnout b hem osmi let prosbami a peticemi, bylo dosa0eno b hem t í let masovými demonstracemi. V ustanovení . 494 se potvrzovalo právo Tatar usazovat se na území celého Sov tského svazu - tedy také na Krymu.

Toto prohlázení bylo, vřak opat eno dopl kem, Oe je tak mo0no ínit s pouze ve shod s existujícími zákony o pracovním za azení a pasportním reOimem%a ujizt ním, Oe násiln z Krymu vyst hovaní sob ané tatarské národnosti%a zako enili na nových místech%a sdisponují tam vzemi právy sov tských ob an %99. Ob tato tvrzení zaml ovala skute nost, Oe p áním Tatar je vrátit se zp t na Krym a je z ejmé, Oe s tímto návratem ú ady nepo ítaly.¹⁰⁰

⁹⁸ BEKIROVÁ, G.: *35 let od vydání výnosu*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.kirimtatar.com/Archive/ukaz1967.html>> IN: PARGA , J.: Krymztí Tata i: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: [krymsti_tatari.doc](http://www.krymsti_tatari.doc)

¹⁰⁰ Taktéřl.

Bylo evidentní, že Sovětský svaz usiluje o asimilaci Krymských Tatarů v centrální Asii. Na Krym se mohl vrátit jen omezený počet lidí, kteří museli mít doloženou konkrétní nabídku na zaměstnání na Krymu. Ty se v omezeném množství nabízely v rámci organizovaných náborů práce.¹⁰¹ Ve výsledku tak tento dokument nabízel určitý posun, ale zdaleka to nebylo to, co si Krymští Tataři představovali.

5.4 HNUTÍ PŮPĚT NA KRYMÍ

Od začátku sedmdesátých let, tak Krymští Tataři rozvinuli nové hnutí, které pojmenovali co nejspíše názvem a to *Zpět na Krym*. Kromě návratu na Krym zde také formulovali požadavek na obnovení krymské tatarské autonomie¹⁰². Tento návrh byl samozřejmě odmítnut, ale snaha Krymských Tatarů neustala.

V rámci nového hnutí se objevily i nové postupy: rozhodné pouliční manifestace, přesunutí aktivit do samotného hlavního města Sovětského svazu a navázání kontaktů s tamními obhájci lidských práv a dále také snaha o mezinárodní zviditelnění této problematiky.¹⁰³

Souběžně s tím však také dochází ke zvýšení represí proti aktivistům z řad Krymských Tatarů. Uvězněn je mimo jiné i hlavní představitel hnutí a významná postava současné Krymské politické scény - Mustafa Džamilov, který si za své snahy o návrat Krymských Tatarů na Krym odseděl sedmnáct let v gulagu. Hnutí se ocitá v krizi. Pár jednotlivců se na Krym vrací, ale pro kolektivní repatriaci zatím nejsou vytvořeny dostatečné podmínky.¹⁰⁴

¹⁰¹ PARGA, J.: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: krymsti.tatari.doc

¹⁰² Návrh byl odmítnut s tím, že Tatarská autonomní SSR už existuje a Krymští Tataři mají možnost se tam přestěhovat. Autonomisté, jak byla tato skupina údajně nazývána, to však zcela odmítali s poukazem na to, že kultura a tradice Volfsko-uralských Tatarů jsou zcela odlišné od kultury Krymských Tatarů.

¹⁰³ PARGA, J.: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: krymsti.tatari.doc

¹⁰⁴ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 342.

6 NÁVRAT NA KRYM

Dne 14. listopadu 1989 zazn I výnos Nejvyššího sov tu SSSR sO nezákonnosti a zlo innosti represivních akt proti násiln p est hovaným národ m a zajizt ní jejich práv%¹⁰⁵, který u0 se skute n týkal Krymských Tatar a dovoloval jim návrat do své vlasti, kterou spousta z nich znala pouze jako tzv. *Yeshil Adu* - neboli zelený ostrov z romantizovaných vypráv ní svých starzích.¹⁰⁶

Realita návratu na post sov tský Krym byla horzí. Zejména co se tý e ubytování, domy, ve kterých bydleli p edtím, u0 nestojí, nebo v nich bydlí n kdo jiný. Musí tak bydlet v provizorních ubytovnách, nebo v nouzových squatech, postavených v okolí m st. Zna ná ást t ch, kte í m li to zt stí a získali legáln stavební pozemek, zase nemá peníze na dokon ení stavby.

ŠKdy0 byl Dilavjer Musajev podívat na sv j starý d m, noví smajitelé" ho nepustili ani za vrata. V tzina krymskotatarských rodin si ale vezla peníze, které vyd laly na erno podnikáním. sTisíc rubl , to byly tehdy sluzné peníze, jen0e místní administrativa zpo átku bránila lidem, aby nám prodávali domy. Tak0e jsme se rozhodli ne ekat a zabrali jsme pole za m stem. Naze správa ho rozd lila na parcely a za ali jsme stav t," íká Dilavjer. Otázka, jakým právem, ho nadzvedává ze 0idle. šžádné ilegální obsazení p dy! Podle výnosu ukrajinského prezidenta má ka0dý ob an Ukrajiny nárok na stavební parcelu!" První stavby smetli vojáci s bagrem, pak se as od asu objevovaly vodkou rozkurá0ené skupinky místních, které stavby rabovaly a ni ily. Ovzem i Tata i byli dob e organizovaní. Dr0eli hlídky a psali petice, a0 bach isarajské ú ady vydaly dekrety na vzechny zapo até stavby, zavedly vodu i elekt inu. Dnes stojí na dvou návrzích

¹⁰⁶ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. Str. 341.

nad m stem nová tatarská tvr s honosnými, i kdy0 asto nedokon enými domy - stavby pokra ují t eba celá desetiletí, podle toho, kolik majitelé zrovna mají pen z. Podobná místa jako kopec nad m stem Bach isaraj m 0ete dosud vid t po celém Krymu. Maringotky a ostra0ité hlídky vypovídají o tom, 0e tato napjatá etapa jezt neskon ila.¹⁰⁷

Zdrojem lokálních st et byl krom hledání stavebních parcel a zábor p dy také po áte ní strach a ned v ra místních obyvatel k p íchozím Krymským Tatar m. Jejich zpatná reputace vytvo ená propagandou v minulých letech, jim tak mimo jiné velmi st 0ovala hledání zam stnání.

sVe fabrice, kam jsem pozd ji nastoupil, na nás m li dokonce p ipravené 0elezné trubky,"

Doba nejv tzího nap tí, vzak pom rn rychle p ezla, potom co si místní p estali p ipadat materiáln ohro0eni.

Další vá0n jzí komplikují v zejména ka0dodenních situacích, byl problém Tatar se získáním ukrajinského ob anství¹⁰⁸. Repatrianti bez ob anství pak nejenom, 0e nemohli uplat ovat svá politická práva, ale rovn 0 zpatn získávali zam stnání, nemohli legáln podnikat nebo navzt povat bezplatn instituce vyzzího vzd lávání nebo nemohli pobírat penzi.¹⁰⁹

¹⁰⁷ KUČTOVÁ, Ž.: Prokletí Krymských Tatar . *asopis Instinkt*, 10. 8. 2006, . 32/06. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/ukrajina/detail/prokleti-krymskych-tataru/>> (cit. 27. 2. 2015)

¹⁰⁸ Jezt v roce v r. 1996 kolem 146 000 Tatar ukrajinské ob anství nem lo.

¹⁰⁹ UEHLING, G. L.: *The Crimean Tatars in Uzbekistan: speaking with the dead and living homeland*. Central Asian Survey, Vol. 20, No. 3, 2001. str. 397.

6.1 PO ET NAVRÁCENÝCH KRYMSKÝCH TATAR

V roce 1979 žilo na Krymu 5000 Krymských Tatarů, do roku 1989 tento počet vzrostl na 38 400.¹¹⁰

Zde je zaznamenán počet navrácených Krymských Tatarů po roce 1989:¹¹¹

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Počet navrácených	28 200	33 800	41 400	27 600	19 300	10 800	9 200

V roce 1996 byl zaznamenán u jinak klesající kvantity návratů a tak počet Krymských Tatarů na území Krymu činil asi 240 000 lidí z celkového počtu 500 000 Krymských Tatarů¹¹². V té době polovina tak v Uzbekistánu zůstala. Než by se vrátili v čase myšlenky minulých let, ale z informací, které se jim dostávaly od navrácených se spousta z nich zdráhala, nechat za sebou opouštět to co vybudovali na novém místě. Zvláště kvůli velké nejistotě ohledně bydlení, zaměstnání a vzdělání dětí, které by našly na Krymu zcela nepochybně ekvaly. Stávalo se, že i majetek museli prodávat hodně pod cenou, protože na Krymu jim neuznali jejich kredity z Uzbekistánu. Rovněž nechtěli opouštět hroby svých zemřelých.

¹¹⁰ CERVONNAJA, S. M.: *Krymskotatarskoje nacionalnoje dviženije*. [online] 2014.

Dostupný z WWW: <<http://tatar-history.narod.ru/krin-tatar.htm>> IN: PARGA, J.: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: [krymsti_tatari.doc](#)

¹¹¹ Totéž.

¹¹² Totéž.

Velký plán tatarských aktivistů, přeměnit Krym v region s převládajícím tatarským obyvatelstvem se neuskutečnil, protože 240 000 Krymských Tatarů představuje jen asi 10 % z celkového počtu obyvatelstva Krymu.¹¹³

6.2 SOUASNÝ POHLED KRYMSKÝCH TATARŮ NA DEPORTACI

Každý 18. květen, den nazývaný jako Kara Gün (černý den) se tisíce Krymských Tatarů z celého Krymu sjedou do hlavního města Krymu, Simferopolu, kde se shromáždí kolem dvou jednoduchých monumentů postavených na začátku devadesátých let. Ti z jižních částí Krymu se shromáždí kolem monumentu postaveném na břehu Krymské hlavní řeky, Salgiru. A z těch ze severních částí Krymu se shromáždí kolem monumentu na opačné straně řeky u hlavního nádraží Simferopolu.¹¹⁴

Nuri Shevkiev, otec domácnosti v osadě Marino, nedaleko Simferopolu, každoročně bere svou rodinu na pamětní událost:

Když jsem byl dítě vyrůstající v Uzbekistánu, tak nám každý 18. květen rodiče, prarodiče, tety a strýcové vyprávějí příběhy o těch, kteří zemřeli v průběhu deportací. Víme vše o těch, co v těch časech zemřeli. Známe jména všech přátel mého otce, kteří v průběhu deportace zemřeli. Teď když jsme se vrátili na Krym a začali přebudovávat naše domy, hrozí, že moje dcery a synové zapomenou na naši národní tragédii. Že zapomenou jména těch, kteří zemřeli ve vlacích a ve speciálních osadách v Uzbekistánu.

¹¹³ PARGA, J.: Krymští Tataři: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: krymsti.tatari.doc

¹¹⁴ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 341.

Tím, ůe beru 18. kv tna své d ti k monumentu, tak jim p ipomínám deportaci a zároveň jim p ipomínám to, kdo jsou.¹¹⁵

Ob as se, ale tyto smute ní pochody dostávají do konfrontace s xenofóbními skupinami majoritní slovanské populace, kte í Krymské Tatary stále oso ují z kolaborantství.

Pro ubývající generaci pam tník jsou výro í deportace nositelem výrazného emocionálního symbolismu, který v í, ůe nesmí být zapomenut a který se snaůí p enést na mladší generaci, která uů ji zná pouze z vypráv ní a která bude mít za úkol udržet události této tragédie v kolektivní pam ti generací nadcházejících.¹¹⁶

¹¹⁵ SHEVKIEV, N.: *Marino Crimea*, [online] Dostupný z WWW: <<http://www.hungarianhistory.com/lib/vardy/vardy.pdf>> (1998). IN: WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 341-342.

¹¹⁶ WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 342.

ZÁVĚR

Za prohezkynkolika jedinc, bylo kolektivní vinou odsouzeno celé etnikum Krymských Tatarů k masové deportaci, která měla za následek obrovské ztráty na lidských životech, cti, majetku, životní úrovni, svobodě a v neposlední řadě kontaktu s blízkými, kteří byli deportováni na jiná cílová místa. Deportace tomuto etniku naopak přinesla zmar, bolest, smutek, rozhořčení, materiální bídu a dodnes trvající pocit nespravedlnosti. Zároveň však formovala novou etnickou identitu, kdy podskupiny Krymských Tatarů, které spolu navzájem před deportací příliš neinteragovali a definovali sami sebe spíše na základě příslušnosti ke konkrétnímu geografickému teritoriu Krymu (hory, pobřeží, step), sloužila do jedné etnické skupiny Krymských Tatarů, které spojoval pocit křivdy a bezpráví, který formoval jeden ze základů jejich nové etnické identity.

Celkově bylo deportováno přes 190 000 Krymských Tatarů, z nichž během prvních let v deportaci až polovina zemřela. V nucené deportaci strávili 45 let, z čehož prvních 13 let strávili v pracovních táborech. Velké množství Krymských Tatarů žije v Uzbekistánu (a jiných lokalitách kam proběhla deportace) dodnes.

Primárně za provedenou deportaci mohli mocenské ambice Sovetského svazu vůči Stalinem, který plánoval zabránit tureckým územím a nechtěl mít poblíž svých hranic etnikum s pozitivními vazbami na budoucího nepřítele. Dále v tom sehrály roli předsudky a rasová nenávisť inspektor Sovetského svazu prozétující kolaboraci Krymských Tatarů s nacisty. Zejména u vrchního komisaře NKVD, L. P. Berii, byla vůči tomuto etniku zaznamenána značná předpojatost, když bez žádného prošetření uvedl, že množství kolaborantů odpovídá celkovému počtu Krymských Tatarů, což je absurdní. Vzhledem k probíhající kolektivizaci a represím v průběhu třicátých let vůči Krymským Tatarům ze strany Sovetského svazu, byli nacisté velkým počtem Krymských Tatarů vítáni v očekávání, že pod jejich nadvládou získají

lepší zacházení. Ve sloužbách wehrmachtu a hlavních jednotkách domobrany tak skutečně sloužili, ale jejich počet byl zhruba stejný jako počet mužů Krymských Tatarů, kteří zůstali i přes tuhý režim Sovětského svazu loajální Rudé armádě. V obou případech zlo o cca 20 000 mužů, tedy o 10% z celkového počtu Krymských Tatarů.

Rozsudek kolektivní viny, typická záležitost totalitních režimů jako byla Třetí říše a Sovětský Svaz, tak způsoboval situace, kdy Krymští Tataři nasazovali a pokládali životy v bojích za Sovětský svaz a právě Sovětský svaz jim v ten moment bral životy jejich rodin a přátel doma na Krymu.

Aktivisté z řad dnešních Krymských Tatarů se snaží o zpětné klasifikování tohoto incidentu nikoliv jako etnická deportace či etnická čistka, ale jako *genocida*. Po odkrytí méně známých událostí, jako byla například Arabatská tragédie, tak dle mého názoru může být interpretován, i přes skutečnou deportaci Krymských Tatarů neměla primární cíl zničit toto etnikum jako celek, jako tomu bylo patrné u známých genocid dvacátého století, jako turecká genocida vůči Arménům, nacistická genocida vůči Židům a Cikánům nebo Rwandská genocida vůči Tutsím. Po naplnění nových znalostí zde spatřuji rozdíly v postupech. Z postupu vlády Sovětského svazu byla patrná nikoliv nenávistná tendence jako u předchozích jmenovaných, ale vypočítavá tendence. Obsadit Krym, odstranit jakékoliv zanechané artefakty Krymských Tatarů a toto etnikum nezničit, ale s *lhostejností* vůči jejich životům je maximálně využít k těžké práci, za cenu téměř nulových provozních nákladů. *Nenávist* se Krymským Tatarům dostávala až od vykonavatelů těchto rozkazů, kteří byli ze shora naučováni správnou doktrínou.

Výročí deportace je pro Krymské Tatary ze všech svátků i výročí, které dodrží tím nejdříve. Posiluje etnickou identitu a připomíná vykonané zlo, které by nehledě na přisluznost k etniku Krymských Tatarů, měli všichni, kdo o něm ví, dle svých sil vzít pro to, aby už se v budoucnu nikdy neuskutečnilo.

SEZNAM ZDROJ

SEZNAM LITERATURY

ALIEVA, S.: *Tak to bylo: natsionalnye repressii v SSSR 1919-1952*. Moskva: Insan. 1993. ISBN 585840264X3

BELL-FIALKOFF, A.: *Etnické istky*. Praha: Práh, 2003. ISBN 80-7252-070-9

BRASS, P. R.: *Ethnic Groups and Ethnic Identity Formation*, in: HUTCHINSON, J., SMITH, A. D.: *Ethnicity*, New York: Oxford University Press, 1996. str. 85-90.

BROSHEVAN, V. TYGLIANTS, P.: *Izgnanie i vozvrashchenie*. Simferopol: Tavrida, 1994.

BUGAI, N.: *The Deportation of Peoples in the Soviet Union*. New York: Nova Science Publishers Inc., 1996.

BUGAI, N. F.: *Iosif Stalin - Lavrentiiu Berii: skh nado deportirovat%o dokumenty, fakty, kommentarii*. Moskva: Druzhba Narodov, 1992. ISBN 52-850-0049-1

CHRUŇ OV, N. S.: in VESELÝ, Z.: *Sv tová politika 20. století v dokumentech (1945-1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001, ISBN 80-245-0145-7.

FISHER, A. W.: *The Crimean Tatars*. Stanford: Hoover Institution Press, 1978. ISBN 08-179-6661-7

HUMAN RIGHTS WATCH: *"Punished peoples" of the Soviet Union: the continuing legacy of Stalin's deportations*. New York: Human Rights Watch, 1991. ISBN 1-56432-039-1

NAIMARK, N. M.: *Fires of Hatred: ethnic cleansing in twentieth-century Europe*. Cambridge: Harvard University Press, 2001. ISBN 06-740-0313-6

NEKRICH, A.: *The Punished Peoples: The Deportation and Fate of Soviet Minorities at the End of the Second World War*. New York: W.W. Norton, 1978. ISBN 03-930-5646-5

POHL, O.: *Ethnic Cleansing in the USSR. 1937-1949*. Westport: Greenwood Press, 1999. ISBN 0313309213

POLJAN, P.: *NE PO SVOJEJ VOLEõ Istorija i geografija prinudite nych migracij v SSSR*. Moskva: OGI-Memorial, 2001.

UELHING, G. L.: *Beyond Memory. The Crimean TatarsqDeportation and Return*, New York: Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 9780230257412

UEHLING, G. L.: *The Crimean Tatars in Uzbekistan: speaking with the dead and living homeland*. Central Asian Survey, Vol. 20, No. 3, 2001. ISBN: 10.1215/9780822398691-016

HUTCHINSON, J., SMITH, A. D.: *Ethnicity*, New York: Oxford University Press, 1996. ISBN: 978-0192892744

WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. ISBN 90-041-2122-6

Elektronické zdroje

ALTAN, M. B.: The Arabat Tragedy: Another Page from the Surgun. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://iccrimea.org/surgun/arabat.htm>> (cit. 7. 3. 2015)

ALTAN, M. B.: When will this ever end?: 57th Anniversary of Surgun. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://iccrimea.org./reports/surgun57.htm>> (cit. 7. 3. 2015)

BEKIROVÁ, G.: *35 let od vydání výnosu*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.kirimtatar.com/Archive/ukaz1967.html>> IN: PARGA , J.: Krymztí Tata i: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: krymsti.tatari.doc

BRUL, V.: Deportirovannyje narody v Sibiri (1935-1955 gg.). Sravnite nyj analiz. *p* . [online] Dostupný z WWW: <<http://memo.ru/history/nem/chapter20.htm>> (cit. listopad 2012). In: WWW: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120109968>> (2015)

CAMPANA, A.: Case study: Sürgün - The Crimean Tatarsqdeportation and exile. *Online Encyclopedia of Mass Violence*. [online] 2015. Dostupný z WWW: <<http://www.massviolence.org/surgun-the-crimean-tatars-deportation-and-exile>> (cit. 28. 2. 2015)

CRIMEAN TATAR: Language of Ukraine. *Ethnologue Languages of the World*. [online] Dostupný z WWW: <http://archive.ethnologue.com/16/show_language.asp?code=crh> (cit. 24. 2. 2015)

ERNOUŠEK, Ě.: sMrtvoly cestou házeli jen tak do záv jí%oP ed 70 lety za ala deportace e enského národa. *Blog.respekt.cz*. [online] 2014. Dostupný z WWW: <<http://stepancernousek.blog.respekt.ihned.cz/c1-61748170-mrtvoly-cestou-hazeli-jen-tak-do-zaveji-pred-70-lety-zacala-deportace-cecenskeho-naroda>> (cit. 25. 3. 2015)

CERVONNAJA, S. M.: *Krymskotatarskoje nacionalnoje dvi0enije*. [online] 2014. Dostupný z WWW: <<http://tatar-history.narod.ru/krin-tatar.htm>> IN: PARGA , J.: Krymztí Tata i: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: [krymsti_tatari.doc](#)

KRYMŤÍ TATA I NA KRYMU: *Hospodá ská a kulturní studia (HKS)*. [online] Dostupný z WWW: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=krymsti_tatari_na_krymu> (cit. 29. 2. 2015)

KIRIMAL, E.: Complete Destruction of National Groups as Groups The Crimean Turks. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.iccrimea.org/historical/crimeanturks.html>> (cit. 28. 2. 2015)

KUCHTOVÁ, Ě.: Prokletí Krymských Tatar . *asopis Instinkt*, 10. 8. 2006, . 32/06. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/ukrajina/detail/prokleti-krymskych-tataru/>> (cit. 27. 2. 2015)

KULBAEV, T. S., KHEGAI, A.: *Deportatsiia*. Almaty: Deneker, 2000. In: POHL, O.: The False Charges of Treason against the Crimean Tatars. *Academia.edu*. [online] Published by the International Committee for Crimea, Washington, DC, 18 May 2010. Dostupný z WWW: <http://www.academia.edu/4836303/The_False_Charges_of_Treason_Against_the_Crimean_Tatars> (cit. 20.2.2015)

MARKOV, J. L.: *O erki Kryma - Simferopol': Tavrija*. Simferopol: AntikvA, 1902. str. 181. In: KRYMŤÍ TATA I NA KRYMU. *Hospodá ská a kulturní studia (HKS)*. [online] Dostupný z WWW: <http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=krymsti_tatari_na_krymu> (cit. 29. 2. 2015).

MUSA, A.: *The Evil Deeds of the Bolsheviks Against the Crimean Tatars*. Munich: Azat Vatan, 1952, No. 4. In: KIRIMAL, E.: Complete Destruction of National Groups as Groups The Crimean Turks. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.iccrimea.org/historical/crimeanturks.html>> (cit. 28. 2. 2015)

PARGA , J.: Krymztí Tata i: etnická konsolidace, destrukce a hledání budoucnosti. *Studia ethnologica*. [online] Dostupný z: [krymsti_tatari.doc](#)

POHL, O.: The Deportation and Fate of the Crimean Tatars. *International Committee for Crimea*. [online] Dostupný z WWW: <<http://www.iccrimea.org/scholarly/jopohl.html>> (cit. 20. 3. 2015)

POHL, O.: The False Charges of Treason against the Crimean Tatars. *Academia.edu*. [online] Published by the International Committee for Crimea, Washington, DC, 18 May 2010. Dostupný z WWW: <http://www.academia.edu/4836303/The_False_Charges_of_Treason_Against_the_Crimean_Tatars> (cit. 20.2.2015)

P ed 70 lety zahájil Stalin deportace krymských Tatar . *Týden.cz*. [online] Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/pred-70-lety-zahajil-stalin-deportace-krymskych-tataru_307121.html#.VTv9tCG8PGf> (cit. 25. 3. 2015)

SHEVKIEV, N.: *Marino Crimea*, [online] Dostupný z WWW:
<<http://www.hungarianhistory.com/lib/vardy/vardy.pdf>> (1998). IN:
WILLIAMS, B. G.: *The Crimean Tatars: the diaspora experience and the forging of a nation*. Boston: Brill, 2001. str. 341-342.

T REBINSKAJA-ENGER, N. V.: *Krymskije tatary: antropologi eskij o erk*.
Russkij antropologi eskij Őurnal. Moskva: Russkij antropologi eskij Őurnal,
1928. str. 34. In: KRYMŔTÍ TATA I NA KRYMU. *Hospodá ská a kulturní studia (HKS)*. [online] Dostupný z WWW:
<http://www.hks.re/wiki1/doku.php?id=krymsti_tatari_na_krymu> (cit. 29. 2. 2015).

TKA ENKO, A. A.: *Istorija deportacii narodov Rossii*. (V plném zn ní publikováno In: *Rossijskij demografi eskij Őurnals Weekly%No 1*, str. 58-65. 2002. In: WWW:
<<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120109968>> (2015)

RESUMÉ

This work is dedicated to the deportation of the complete ethnic group of the Crimean Tatars, from the Crimean peninsula, during May 1944, by the Soviet Union. First part contains an explanation of the technical terms that will be worked with. Second part features a background of the ethnically motivated deportations throughout the history. Third part presents the ethnical origin of the Crimean Tatars and their history from the Golden Horde to an events during the World War II, that made an impact on the future deportation, including both service in the Wehrmacht and Nazi organized militias and on the other hand the service in the Red Army. Fourth part is the main one and it describes the process of the deportation itself: accusation of the whole ethnic for being Nazi collaborators, their terrible transportation to the Uzbekistan (and other very distant, eastern settlements), their struggle with illnesses and poor conditions in the working camps and the Arabat tragedy, in which the Soviets killed all the Crimean Tatars they forgot to relocate. Including the personal witnesses of these acts. The final fifth part unravels the slight stabilization after the Stalin's death, the effort of Crimean Tatars movements to obtain the right to return to their motherland and the impact on Crimean Tatars after they could finally return in year 1989.